

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Kauppatieteiden osasto

Kandidaatintutkielma

Laskentatoimi

Sukupolvenvaihdoksen verotus osakeyhtiössä

Taxation of succession in limited companies

24.4.2011

Tekijä: Tuuli Hakala 0343902

Opponentti: Enni Rautio 0360109

Ohjaaja: Timo Alho

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma	3
1.3 Tutkimuksen rajaukset.....	3
1.4 Tutkimusmenetelmä ja – aineisto	4
1.5 Tutkimuksen rakenne	5
2. SUKUPOLVENVAIHDOKSEN TOTEUTUS OSAKEYHTIÖSSÄ	6
2.1 Yleistä.....	6
2.2 Arvonmääritys.....	7
2.3 Vastikkeelliset omistajavaihdokset	8
2.3.1 Tulon jakaminen tulolähteisiin	9
2.3.2 Luovutusvoiton laskeminen	10
2.3.3 Omistuskauppa eli osakekauppa.....	12
2.3.4 Liiketoiminnan kauppa eli substanssikauppa	12
2.4 Lahjat ja lahjaluonteiset kaupat	13
2.5 Perintö ja testamentti	14
2.6 Valmistautuminen sukupolvenvaihdokseen	15
2.6.1 Liiketoimintasiirto	16
2.6.2 Osakevaihto	17
2.6.3 Jakautuminen	17
2.6.4 Osakeanti	18
2.6.5 Omien osakkeiden hankkiminen.....	19
3. SUKUPOLVENVAIHDOKSEN VEROSEURAAMUKSET	21
3.1 Sukupolvenvaihdoksen verotus	21
3.1.1 Verosuunnittelu	22
3.1.2 Veronkierto	23
3.2 Sukupolvenvaihdoksen verotus luovutusvoittoverotuksessa	24
3.2.1 Tuloverolain sukupolvenvaihdoshuojennukset	25
3.2.2 Elinkeinoverolain verohuojennukset	28
3.2.3 Arvonlisäverotus ja varainsiirtoverotus vastikkeellisissa sukupolvenvaihdoksissa	28

3.3 Sukupolvenvaihdoksen verotus perintö- ja lahjaverotuksessa.....	29
3.3.1 Oikeuksien pidätys perintö- ja lahjaverotuksessa.....	31
3.3.2 Sukupolvenvaihdoshuojennukset perintö- ja lahjaverotuksessa	31
3.3.3 Arvonlisäverotus ja varainsiirtoverotus lahjassa ja perinnössä.....	34
3.4 Yritysjärjestelyiden ja oman pääoman muokkaamisen verokohtelu.....	35
3.4.1 Liiketoimintasiirron verotus.....	35
3.4.2 Osakevaihdon verotus.....	36
3.4.3 Jakautumisen verotus	38
3.4.4 Osakeannin verotus	39
3.4.5 Omien osakkeiden hankinnan verotus	39
4. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	41
LÄHDELUETTELO	44
LIITTEET	
Liite 1.	Esimerkki: Luovutusvoiton laskeminen
Liite 2.	Perintö- ja lahjaverotuksen verotus eri veroluokissa
Liite 3.	Tuotto- ja hallintaoikeuden ikäkerrointaulukko
Liite 4.	Esimerkki: Oikeuksien pidätys lahja- ja perintöverotuksessa
Liite 5.	Esimerkki: Osittaishuojennus lahja- ja perintöverolain mukaan

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan yritystoiminnan siirtämistä uudelle jatkajalle, joka voi olla yrittäjän perhepiiristä tai kokonaan ulkopuolinen henkilö, ja hänen tarkoituksenaan on jatkaa liiketoimintaa (Juusela & Tuominen 2010, 13). Sukupolvenvaihdos on tulevien vuosien aikana edessä arvioiden mukaan noin 60 000-80 000 yrityksellä (Yritys-Suomi, 2011). Suomessa ikääntyminen on korkealla tasolla, mikä tulee näkymään yritysmaailmassa lähi-vuosien aikana. Ilmiö on merkittävä kansainvälisellä tasolla, kuten monien viimeaikaisten tutkimusten perusteella voidaan sanoa. (Molly et al. 2010, 142; Siikarla 2001, 25)

Verotuksen kiristyminen 1970-luvulla johti siihen, että yritystoiminnan jatkamisen mahdollisuudet sukupolvenvaihdostilanteissa kävivät epäsuotuisiksi yrityksille. Tällöin ei ollut olemassa nykyisenlaisia verohuojennuksia koskien nimenomaan sukupolvenvaihdostilanteita. Yritysverotuksen kehitys alkoi varsinaisesti 1980-luvulla, jolloin toteutettiin monia uudistuksia koskien yritysten verottamista. Muun muassa myyntivoittojen verotusta alettiin laajentaa entiseen verotukseen nähden. Seuraavan kerran myyntivoiton verotusta muutettiin vuonna 2005. Vuonna 1979 lakiin tulivat mukaan sukupolvenvaihdoshuojennukset, joiden tarkoituksena oli edistää omistajavaihdosten toteutusta ja tätä kautta tarkoituksena oli turvata työpaikat. Vuoden 1989 kokonaisverouudistuksen myötä lakiin tuli myös yritysjärjestelyitä koskevia verotussäännöksiä. 1997 otettiin käyttöön varainsiirtovero, joka kuuluu nykyään osaksi sukupolvenvaihdosten verotusta. (Verohallinto 2011b) Vuonna 2004 huojennuksia koskevaa lakia muutettiin niin, että verohuojennuksen määrä kasvoi omistajavaihdoksen toteutustavan pysyessä samana. (Puronen 2008, 570–571) Perintö- ja lahjavero-tusta on pyritty uudistamaan ja keventämään viimeisten vuosien aikana. Esimerkiksi veronalaisen lahjan alarajaa on nostettu 3400 eurosta 4000 euroon ja samalla perinnön alaraja nousi 20 000 euroon (Juusela & Tuominen 2010, 19–20). Sukupolvenvaihdosten verohuojennuksia on perusteltu pääasiallisesti yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamisella, jolloin yhteiskunnallinen hyvinvointi voitaisiin tätä kautta turvata omistajavaihdostilanteissa.

Omistajavaihdosten epäonnistumisten myötä monet työpaikat ovat vaarassa, sillä niiden onnistuminen vaatii monien tekijöiden huomioonottamista sekä huolellista suunnittelua vuosia etukäteen. Joskus sopivaa jatkajaa yritykselle on vaikeaa löytää, minkä johdosta

sukupolvenvaihdos epäonnistuu. Omistajavaihdosten onnistuminen on yhteiskunnan kannalta merkittävä hyvinvointia lisäävä tekijä, sillä onnistuneiden sukupolvenvaihdosten myötä pystytään säilyttämään liiketoimintojen jatkuvuus sekä työpaikat. Työllisyyden lisääminen olisikin erittäin tärkeää tällaisessa taloudellisessa tilanteessa, jossa työttömyys on ollut kasvussa.

Sukupolvenvaihdoksen toteutuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on pyrkiä minimoimaan omistajavaihdoksesta aiheutuvat kustannukset. Sen onnistunut toteutus vaatii vuosien suunnittelutyötä ja erilaisia panostuksia omistuksen siirtämisvaiheessa. Omistajavaihdos voidaan toteuttaa monin eri tavoin riippuen yrityksen tilanteesta, muun muassa yritystoiminnan jatkaja saattaa vaikuttaa tapaan toteuttaa sukupolvenvaihdos. Erilaiset omistajavaihdosratkaisut aiheuttavat toisistaan poikkeavia veroseuraamuksia, ja siksi sukupolvenvaihdoksen suunnittelu huolellisesti vuosia etukäteen korostuu etenkin verotuksellisessa näkökulmassa. (Verohallinto 2011a, 1) Valmistautuminen tulisi aloittaa jo 3-5 vuotta ennen omistajavaihdoksen toteutusta, jotta sukupolvenvaihdos saataisiin toteutettua onnistuneesti (Greenberg 2010, 30).

Verotuksellisten näkökohtien lisäksi sukupolvenvaihdokseen liittyy monia henkisiä jännitteitä, sillä on kyse mahdollisesti yrittäjän elämäntyöstä. Sukupolvenvaihdos on kokonaisuudessaan monisyinen prosessi, jossa monien eri tekijöiden samanaikainen huomiointi on ensiarvoista. (Immonen & Lindgren 2009, 2)

Verosuunnittelulla tarkoitetaan omistajavaihdostilanteen verotuksen ennakointia ja verotuksellisesti parhaimman ratkaisun valintaa. Verosuunnittelu on olennainen osa sukupolvenvaihdosta, sillä omaisuuden luovutukset ovat lähtökohtaisesti veronalaisia. Verotuksen suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon kenen kohdalla verotusta pyritään keventämään eli kenelle verorasitus kohdistuu. (Juusela & Tuominen 2010, 14) Verosuunnittelun ohella sukupolvenvaihdokseen liittyy olennaisesti valmistautuminen omistajavaihdokseen erilaisen yritysjärjestelyiden kautta ja taseen järjestelemisen kautta.

Sukupolvenvaihdos on aiheena mielenkiintoinen, sillä se on ajankohtainen etenkin nyt, kun suuret ikäluokat ovat siirtymässä pois liike-elämästä. Sukupolvenvaihdokseen ei ole olemassa yhtä selvää toteutustapaa, sillä se on hyvin tilanne- ja tapaussidonnainen prosessi, mikä tekee siitä erityisen mielenkiintoisen.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena on saada yleiskuva sukupolvenvaihdoksen toteutuksesta ja eri omistajavaihdosmuotojen verokohtelusta sekä yrityksen valmistelemisestä omistajavaihdokseen. Tarkoituksena on pohtia mahdollisia toteutustapoja ja verotuksellisesti edullisimpia ratkaisuja, sekä mitä edellytyksiä näille ratkaisuille on. Veroseuraamuksia pitää pohtia jokaisen osapuolen kannalta eli yrityksen, jatkajan ja luovuttajan näkökulmasta. Tutkielmassa on tärkeää ottaa huomioon verohuojennukset, jotka liittyvät eri omistajavaihdoksen toteutustapoihin. Tarkoituksena on vertailla ja tarkastella eri omistajavaihdoksen toteutustapoja ja niistä koituvia veroseuraamuksia. Tutkimuksessa käydään läpi myös valmistautumista omistajavaihdokseen sekä tapoja tähän valmistautumiseen. Samalla vertaillaan millaisia verotuksellisia seuraamuksia erilaisilla ennakkovalmisteluilla on omistajavaihdoksen verotukseen.

Pääongelma:

- Miten sukupolvenvaihdos toteutetaan osakeyhtiössä verotuksellisesta näkökulmasta?

Alaongelmat:

- Miten omistajavaihdos voidaan toteuttaa?
- Mitä veroseuraamuksia eri omistajavaihdoksen toteutustavoilla on?

1.3 Tutkimuksen rajaukset

Aiheen rajauksen tarkoituksena on tarkentaa kysymystä siitä, mitä haluaa aineistonsa kautta osoittaa (Hirsijärvi et al. 2003, 75). Tutkielman aihe rajataan koskemaan ainoastaan osakeyhtiöitä, sillä osakeyhtiöiden verotus eroaa henkilöyhtiöiden ja ammatinharjoittajien verotuksesta. Yritysmuotona osakeyhtiö on myös varsin yleinen, joten tutkimuksessa on mielekästä käsitellä osakeyhtiöitä. Koska suurien yritysten kohdalla, joissa omistus on

hajautunut monille tahoille, ei voida puhua sukupolvenvaihdoksesta, keskitytään tutkielmassa lähinnä pieniin osakeyhtiöihin.

Tutkielma keskittyy ainoastaan yleisimpiin tapoihin toteuttaa sukupolvenvaihdos, joten tutkimuksessa ei käydä läpi kaikkia mahdollisia omistajavaihdoksen toteuttamistapoja. Tutkimuksessa jätetään myös huomioitta kansainväliset sukupolvenvaihdostilanteet, sillä kansainväliseen verotukseen liittyy myös oma lainsäädäntönsä, minkä vuoksi niitä ei käsitellä. Kansainväliset sukupolvenvaihdostilanteet ovat myös varsin maakohtaisia, sillä jokaisella maalla on omat lainsäädäntönsä. Tutkielmassa sivutaan myös arvonmäärittämistä, sillä se on tärkeä osa yrityksen omistajavaihdoksen toteutusta. Kuitenkin tutkielmassa arvonmäärittämiseen ei perehdytä syvällisellä tasolla, sillä se ei varsinaisesti liity aiheeseen niin merkittävästi, että sitä tulisi erityisemmin painottaa tutkielmassa. Yrityksen valmistelemista sukupolvenvaihdokseen käydään myös läpi jonkun verran. Pääpaino ei kuitenkaan ole näissä valmistautumisen muodoissa, sillä ne eivät monien aivan pienien osakeyhtiöiden kohdalla tule edes kysymykseen sukupolvenvaihdostilanteessa.

Tutkielmassa keskitytään sukupolvenvaihdoksen verotuksellisiin näkökohtiin, joten omistajavaihdokseen liittyvät henkiset jännitteet, varsinainen suunnitteluprosessi ja muut eiverotukselliset seikat jätetään huomioimatta. Verotuksellisen näkökulman valinta perustuu verotuksen merkittävään rooliin sukupolvenvaihdostilanteissa. Tutkielman tarkoituksena on antaa yleinen kuva sukupolvenvaihdoksen toteutuksesta, joten tästä syystä keskitytään osakeyhtiöihin ja yleisimpiin käytäntöihin. Sukupolvenvaihdos on aiheena laaja, joten sen rajaus on tehtävä harkiten. Sukupolvenvaihdokseen liittyy monenlaisia poikkeus- ja erityistapauksia, mutta koska tutkielman tarkoituksena on käsitellä sukupolvenvaihdosta yleisesti, tutkielmassa käsitellyt sukupolvenvaihdokseen liittyvät tekijät ovat yleisemmin käytettyjä menetelmiä ja järjestelyitä.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja – aineisto

Tutkimuksessa on pitkälti kyse sukupolvenvaihdoksen veroseuraamuksista eri omistajavaihdoksen toteutustavoissa, joten tutkielma nojaa pitkälti lainsäädäntöön. Tarvittava aineisto koostuu pääasiassa lainsäädäntöön liittyvästä kirjallisuudesta, joten tutkimuksessa hyödynnetään paljon aikaisempaa aineistoa. Varsinainen teoriaosuus koostuu sukupolvenvaihdoksen teoreettisten käsitteiden määrittelystä ja tutkimisesta.

Aikaisempaa tutkimusta aiheesta on paljon ja aiheen luonteen vuoksi aineisto perustuu lähinnä Suomen lakiin. Kansainvälisiä tutkimuksia oli tehty paljon sukupolvenvaihdoksen verotusvaikutuksista, mutta monet tutkimuksista perustuvat muiden maiden lainsäädäntöihin, jolloin ne eivät ole relevantteja tämän tutkielman kannalta. Suurin osa kirjallisuudesta, joka koskee pieniä yrityksiä, käsittelee jollain tavalla sukupolvenvaihdoksia. Tämä ilmentää sukupolvenvaihdoksen merkityksen tärkeyttä yritysmaailmassa. (Tihula 2008, 80)

Tutkimus sijoittuu ulkoisen laskentatoimen kenttään. Tutkielma on luonteeltaan teoreettinen, mutta tarkoituksena on toteuttaa myös empiirinen osuus osana tutkielmaa. Empiirinen osa koostuu sukupolvenvaihdoksen teorian soveltamisesta käytäntöön eli tarkoituksena on laatia muutamia laskelmia eri sukupolvenvaihdoksen toteutusvaihtoehtojen veroseuraamuksista sekä yritysjärjestelyiden verotusvaikutuksista. Laskelmat toteutetaan esimerkkitasolla, jolloin tilanteet ovat täysin hypoteettisia ja niiden tarkoituksena on ilmentää verohuojennusten tuomia verohyötyjä sekä yritysjärjestelyiden kautta koituvia veroseuraamuksia. Laskelmia on laadittu tapauksista, joiden sisältö ei välttämättä selviä pelkästään tekstiosuuden perusteella.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu neljästä pääluvusta. Ensimmäisessä pääluvussa eli johdannossa käsitellään tutkimuksen taustaa, määritellään tutkimusongelmat ja asetetaan tavoitteet tutkimukselle. Johdannossa käydään läpi tehdyt tutkimusmenetelmät ja tutkimuksessa käytävä aineisto sekä aiheen rajaukset. Tutkielman toisessa pääluvussa keskitytään sukupolvenvaihdoksen tarkempaan määrittelyyn ja sen toteutustapoihin. Toisessa pääluvussa käydään läpi myös valmistautumista omistajavaihdokseen. Kolmas luku on tutkielman kannalta hyvin olennainen, sillä siinä käydään läpi verotuksellinen osuus työstä eli sukupolvenvaihdoksen verokohtelu. Esimerkkilaskelmia on sekä tekstiosuudessa että liitteissä. Lopuksi neljänteen päälukuun eli johtopäätökset -kappaleeseen, on koottu tutkielman kannalta keskeiset havainnot selkeäksi ja tiiviiksi kokonaisuudeksi.

2. SUKUPOLVENVAIHDOKSEN TOTEUTUS OSAKEYHTIÖSSÄ

2.1 Yleistä

Sukupolvenvaihdoksessa vaikeimpina tekijöinä pidetään omistajavaihdoksen verotusta ja siihen liittyvää lainsäädäntöä (Malinen 2003, 132). Verotuksellisesta näkökulmasta sukupolvenvaihdos tarkoittaa tilannetta, jossa yrityksen omistus siirtyy jatkajalle luovuttajan elinaikana tai hänen kuoltuaan. Sukupolvenvaihdostilanteessa pyritään verotuksellisesti mahdollisimman edulliseen ratkaisuun. (Juusela & Tuominen 2010, 14) Sukupolvenvaihdokseen liittyvää lainsäädäntöä on elinkeinoverolaissa (EVL) (1968/ 360), tuloverolaissa (TVL) (1992/1535), perintö- ja lahjaverolaissa (PerVL) (1940/378), varainsiirtoverolaissa (VSVL) (1996/931) ja arvonnisäverolaissa (ALV) (1993/1501). Varsinaisia sukupolvenvaihdokseen liittyviä erityisiä säännöksiä ei ole arvonnisäverolaissa eikä varainsiirtoverolaissa. (Verohallinto 2011a, 1) Sovellettava lainsäädäntö riippuu sukupolvenvaihdoksen toteutustavasta, joita on hyvin monia. Tämä tekee sukupolvenvaihdoksen toteutuksesta haastavan ja aikaa vievän prosessin.

Vastikkeellinen kauppa on yksi yleisimmistä tavoista toteuttaa sukupolvenvaihdos yrityksessä. Omistajavaihdos toteutetaan tällöin nimensä mukaisesti vastikkeellisesti. Vastikkeellisissa omistajavaihdoksissa sovelletaan yleensä tuloverolain säännöksiä, mutta erityisten sukupolvenvaihdoshuojennusten avulla veroseuraamuksia voidaan keventää. (Juusela & Tuominen 2010, 25) Mikäli sukupolvenvaihdos toteutetaan täysin ilman vastiketta, on kyse lahjasta. Lahjaverotuksen mukaan määräytyy lahjansaajaan kohdistuva verotus, mihin on mahdollisuus saada huojennuksia vastikkeellisen kaupan tapaan. On olemassa myös lahjan ja vastikkeellisen kaupan välimuotoja, jotka eroavat verotuksellisesti kaupasta ja lahjasta. Omistus voidaan siirtää myös perimyksen kautta, jolloin sovellettavaksi tulee perintöverotusta koskeva lainsäädäntö. Samoin kuin lahja- ja tuloverotukseen, on perintöverotukseenkin mahdollista saada verohuojennuksia. (Lakari 2009b, 11–12)

Sukupolvenvaihdosta toteutettaessa yrityskaupan kautta on tärkeää selvittää kaupan kohteen sisältö ja liiketoiminnan jatkamisen kannalta keskeiset seikat, jotta ostajan asema yritystoiminnan jatkajana olisi turvattu. Tällaista selvitystä kutsutaan due dilingence -selvitykseksi, jonka myötä kummankin kaupan osapuolen riski pystytään hallitsemaan paremmin. Selvityksen laajuus vaihtelee suuresti riippuen muun muassa yrityksen koosta ja yrityskaupan osapuolten tavoitteista. Yleensä selvityksessä annetaan tietoja esimerkiksi

koskien laskentajärjestelmiä ja taloushallintoa, verotusta, rahoitusta ja ympäristöriskejä. (Immonen & Lindgren 2009, 33–34; Mähönen & Villa 2009, 237)

2.2 Arvonmääritys

Toteutettaessa omistajavaihdos vastikkeellisesti, nousee esille kysymys osakkeiden käyvää arvosta. Lahjan tai perinnön tapauksessa tulee arvioida alin mahdollinen kauppahinta, jolla ei tarvitse suorittaa lahja- tai perintöveroa omaisuudesta. Lahja- ja perintöverotuksessa tulee huomioida, että omaisuutta arvostaessa tarvitaan myös verotusarvoa. (Lindholm 2010, 53)

Käypä arvo on omaisuuden todennäköinen luovutushinta ja se määritellään senhetkisten kauppahintojen perusteella. Pienosakeyhtiön käypä arvo määritellään luovutushetken varallisuuden mukaan, mikä vaatii yleensä taseen avaamista. Käyvän arvon määrittämisen perusteena tulisi olla mahdollisimman uusi tilinpäätös, jotta käypä arvo saataisiin määritettyä mahdollisimman realistisesti. Pienissä yhtiöissä käyvän arvon määrittäminen on aina varsin tapauskohtainen prosessi, joten yhtä oikeaa menetelmää on vaikea nimetä. (Kukkonen 2010, 480–481)

Käypä arvo voidaan määrittää myös vertailuluovutusten avulla eli tällöin siirtyvä omaisuus arvostetaan siihen rinnastettavan varallisuuden arvoon. Edellytyksenä on, että tiedot ovat luonteeltaan vertailukelpoisia. Vertailukelpoinen tieto on luonteeltaan riippumaton ja se sopii kontekstiltään vertailtavaan kohteeseen. (Lindholm 2010, 52–54; Verohallitus 2009, 35) Käyvän arvon määrittäminen on luotettavampaa tilanteissa, joissa vastaavaa omaisuutta on luovutettu tai myyty lähivuosien aikana. Perintö- ja lahjaverolain 9:1 §:n mukaan omaisuuden arvostus perustuu siihen käypään arvoon, joka omaisuudella oli verovelvollisuuden alkaessa.

Jos vertailuluovutuksia ei ole eikä osakkeiden käypää arvoa voida muilla keinoin määrittää luotettavasti, voidaan osakkeiden käypä arvo määrittää joko substanssiarvon tai tuottoarvon perusteella (Lakari & Engblom 2008, 54). Substanssiarvo on varojen ja velkojen erotus, kun taas tuottoarvo perustuu tulevaisuuden kassavirtojen diskonttaamiseen kyseiseen arviointihetkeen. Substanssiarvoa laskettaessa varat ja velat arvostetaan käypään arvoon. Jokainen tase-erä määritellään tasearvon tai jonkin muun käytettävissä olevan tiedon pe-

rusteella. Pääsääntönä on, että yrityksen varat ja velat määritellään viimeksi päättyneen tilikauden taseen mukaan. Substanssiarvo määrittääkin siis koko yrityksen koko arvon, eikä se siten sovi yksittäisten erien arvostamiseen. (Verohallitus 2009, 36)

Tuottoarvo perustuu historialliseen tietoon, sillä sen määrittelemisessä käytetään yleensä kolmen viimeisimmän tilikauden kirjanpitolain mukaan laadittujen tuloslaskelmien mukaisia tuloksia. Yrityksen käypä arvo yleensä määritellään tuottoarvon ja substanssiarvon perusteella. Mikäli tuottoarvo on suurempi kuin substanssiarvo, käytetään käypänä arvona näiden kahden keskiarvoa. Jos substanssiarvo on suurempi kuin tuottoarvo, käytetään tällöin käypänä arvona substanssiarvoa. Yrityksen käyvän arvon määrittämisessä on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon yrityksen tilanne, sillä arvonmääritys perustuu pitkälti tapauskohtaisuuteen. (Verohallitus 2009, 36,39–40)

Perintö- ja lahjaverotus eroaa tuloverotukseen sovellettavista arvostusperiaatteista siten, että tilanteissa, joihin sukupolvenvaihdoshuojennuksia voidaan soveltaa, käyvän arvon sijaan käytetään arvostamislain mukaista 40 prosentin arvostusta vertailuarvosta. Tällöin huojennus on sitä suurempi, mitä pienempi arvostamislain mukainen arvo on käypään arvoon verrattuna. (Immonen & Lindgren 2009, 176)

2.3 Vastikkeelliset omistajavaihdokset

Yrityskauppa on vastikkeellinen luovutus, jonka myötä yritystoiminnan luovuttajalle eli myyjälle syntyy luovutusvoitto tai -tappio. Se on monivaiheinen prosessi, jonka suunnitteleminen etukäteen on yrityskaupan onnistumisen kannalta tärkeää. (Lakari 2009b, 16) Yleisesti vastikkeelliset yrityskaupat tulevat kysymykseen, jos jatkajaa ei löydy lähipiiristä. On myös mahdollista toteuttaa sukupolvenvaihdos lähipiirille vastikkeellisena yrityskauppana. Monesti luovuttaja kuitenkin haluaa tällaisissa tilanteissa toteuttaa omistajavaihdoksen lahjan tai perinnön kautta, jolloin omistajavaihdos voidaan toteuttaa markkinoita edullisemmalla hinnalla. Yrityskaupat on jaettu yleensä kahteen ryhmään, liiketoiminta- eli substanssi-kauppoihin sekä omistuskauppoihin. (Ossa 2006a, 195) Yrityskaupan kohdalla sovellettavaksi tulee elinkeinoverolain, tuloverolain, varainsiirtoverolain ja arvonlisäverolain säännöksiä. (Lakari & Engblom 2009, 43; Juusela & Tuominen 2010, 25)

Yrityskauppa sisältää kolme eri vaihetta, joita ovat yrityskauppaan valmistautuminen, varsinainen kaupan tekeminen ja kauppaan liittyvä jälkihoito. Huomionarvoista on myös se, että yrityskauppaan liittyy kolme eri tasoa, joilla veroseuraamukset ilmenevät. Verotuksen seuraamukset kohdistuvat myyjän verotukseen, kaupankohteen eli yrityksen verotukseen sekä ostajan verotukseen. Myyjän kannalta myyntihinta ja sen verotus eli myyntivoittoverotus ovat keskeisiä tekijöitä yrityskaupassa, sillä verokohtelun kannalta on ratkaisevaa, mikä on kaupan kohteena ja miten se luovutetaan sekä verotetaanko myynnistä tuloverolain vai elinkeinoverolain mukaan. Ostajan kannalta on tärkeää saada mahdollisimman suuri osa kauppahinnasta vähennyskelpoiseksi. (Ossa 2006a, 195–196)

2.3.1 Tulon jakaminen tulolähteisiin

Osakeyhtiön saama tulo jaetaan tulolähteisiin sen mukaan, miten tuloa verotetaan. Vastikkeellisiin omistajavaihdoksiin liittyy keskeisesti tuloverotus sekä joissain tapauksissa myös elinkeinoverotus. Tuloverolaki on luonteeltaan yleislaki eli sitä sovelletaan kaikkia verovelvollisia verotettaessa. (Mähönen & Villa 2009, 77) Tuloverolakia kehitettiin jo 1800-luvulla, joten se juuret ulottuvat pitkälle historiaan. Tuloverotusjärjestelmään on kohdistunut monia muutoksia aikojen kuluessa (Andersson & Linnakangas 2006, 1-3). Elinkeinoverolaki tuli voimaan 1969 ja myös siihen on kohdistunut muutoksia, etenkin Suomen Euroopan Unioniin liittymisen myötä. Muutokset ovat perustuneet lähinnä Euroopan Unionin direktiivien ja kirjanpitonormistojen muutoksiin. (Andersson 2009, 48)

Vastikkeellisten kauppajen verotuksessa keskeisenä tekijänä on tulon erottaminen tulolähteisiin, johon vaikuttaa tulonhankkimistoiminnan luonne. Osakeyhtiön osakkeiden myyntitilanteessa myyjää verotetaan joko TVL:n tai EVL:n mukaan riippuen mihin tulolähteeseen verotettava tulo kuuluu. Huomioitavaa on, että yhtiöllä voi olla kummankin verolain mukaan verotettavia tuloja. (Myrsky & Linnakangas 2010, 45; Andersson & Linnakangas 2006, 4) Koska kyseessä on osakeyhtiö, ei tuloa jaeta ansio- ja pääomatuloksi, sillä niin tehdään vain, kun on kyseessä luonnollinen henkilö. Tehtäessä rajanvetoja tulolähdettä määriteltäessä, kyseeseen tulee keskeisenä kysymys toiminnan voiton tavoittelusta. Tarkkoja määritelmiä ei kuitenkaan ole olemassa, joten rajan vetäminen EVL- ja TVL-toiminnan välille on tästä syystä joissain tapauksissa hankalaa. (Andersson et al. 2009, 17; Myrsky & Linnakangas 2010, 79)

Elinkeino-omaisuuteen kohdistetaan EVL:n mukaiset säännökset ja mahdolliseen loppuosaan luovutuksesta sovelletaan TVL: mukaisia säännöksiä. Osakkeet luetaan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, jos ne liittyvät elinkeinotoimintaan eli edistävät liiketoimintaa, muuten ne katsotaan tuloverotuksen piiriin kuuluvaksi. Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan liiketoimintaa tai ammattitoimintaa. Yleisenä pääsääntönä on, että osakkeiden katsotaan edistävän liiketoimintaa, mikäli ne lisäävät suoritteiden menekkiä tai turvaavat tuotannon-tekijöiden hankintaa. (Immonen & Lindgren 2009, 46; Immonen 2008, 60) Yhtenä tunnusmerkkinä pidetään kirjanpitoa, sillä elinkeinotoiminta yleisesti edellyttää jatkuvaa kirjanpitoa. Myös toiminnan jatkuvuus on yleinen edellytys elinkeinotoiminnalle. Tuloverolaissa ei ole erikseen säädetty varsinaisia tunnusmerkkejä elinkeinotoimintaa koskien, vaan tunnusmerkit ovat muovautuneet oikeuskäytännön mukaan. (Nykänen 2010, 42)

Tuloverolain luovutusvoittoverotusta koskevia säännöksiä noudatetaan silloin, kun luovutuksen kohteena olevan yrityksen omistaja on luonnollinen henkilö eli toisin sanoen myyjänä on luonnollinen henkilö sekä luovutettava omaisuus on omistajan yksityisessä käytössä. Pääsääntöisesti osakekauppaa verotetaan TVL:n säännösten mukaisesti. Jos taas luovutettava yritys katsotaan kuuluvan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, verotetaan myyntivoittoa tällöin EVL:n mukaan. (Juusela et al. 2010, 26–27, 30–31; Nykänen 2010, 40)

2.3.2 Luovutusvoiton laskeminen

TVL 46.1 §:n mukaan hyödykkeen hankintameno koostuu myyjälle suoritetusta kauppahinnasta ja luovutetun omaisuuden ostoon liittyvistä kustannuksista. Hankintamenon määrittäminen on olennainen luovutusvoiton laskemisessa sekä luovutusvoittoverotuksessa. (Ossa 2007, 45) Perusperiaatteena on, että luovutushinnasta vähennetään verotuksessa poistamaton hankintameno, jolloin saadaan luovutusvoiton määrä. Myös voiton hankkimisesta aiheutuneet kulut luetaan osaksi hankintamenoa eli ne voidaan vähentää voittoa laskettaessa. Näitä kustannuksia voivat olla esimerkiksi varainsiirtovero ja lainhuudatuksesta koituneet kustannukset. (Ossa 2006a, 112–113; Veronmaksajat 2011) TVL 47:1 §:ssä mainitaan vielä, että omaisuuden hankintamenoon luetaan kuuluvaksi myös omaisuuden kohdistuvat perusparannusmenot. Näitä perusparannusmenoja ovat ne menot, joita on tehty omistuksen aikana eli ne saadaan myös vähentää luovutushinnasta laskettaessa luovutusvoiton määrää. Mahdolliset korvaukset, joita on saatu omaisuutta kohdan-

neista vahingoista, lisätään luovutushintaan eli ne kasvattavat verotettavan tulon määrää (Räbinä & Nykänen 2006, 56).

Luovutusvoiton määrittelemiseksi on olemassa kaksi eri laskutapaa, jotka ovat todellisen hankintamenon määrittäminen ja hankintameno-olettaman mukainen luovutusvoitto (Andersson & Linnakangas 2006, 277). Näitä laskentatapoja havainnollistetaan Liitteen 1. esimerkkilaskelmassa. Kokonaisuudessaan hankintamenon määrittäminen saattaa olla hankalaa ja joissakin tilanteissa hankintamenon määrä saatetaan joutua arvioimaan. Mikäli hankintameno perustuu arvioon, tulee tälle arviolle esittää kattavat perusteet. Hankintameno koostuu omaisuuden varsinaisesta ostohinnasta ja mahdollisista perusparannusmenoista. Pääsääntöisesti todellisena hankintamenona käytetään arvoa, joka on poistamatta verotuksessa. (Immonen & Lindgren 2009,62; Räbinä & Nykänen 2006, 69)

Todellisen hankintamenon määrittämiskäytäntö on yleisin laskentatapa hankintamenon määrittämiseksi, mutta on mahdollista käyttää myös hankintameno-olettamaa. Hankintameno-olettaman suuruus määräytyy luovutushinnan ja omistusajan pituuden perusteella. Omistusaikaa määrittäessä tulisinkin pohtia mikä on omistuksen alkamisajankohta ja mikä päättymishetki. Hankintameno-olettaman mukaan hankintameno määräytyy määräprosenttina luovutushinnasta. Mikäli omaisuus on omistettu vähintään 10 vuotta, saadaan tällöin käyttää hankintameno-olettamaa, joka on 40 prosenttia luovutushinnasta. Jos omistusaika on alle 10 vuotta, hankintameno-olettaman mukaan saadaan silloin vähentää 20 prosenttia luovutushinnasta. Hankintameno-olettaman lisäksi luovutushinnasta ei saa vähentää mitään muuta. Huomioitavaa on, että pitkän aikavälin hankintameno-olettama on suurempi kuin lyhyen aikavälin (Räbinä & Nykänen 2006, 75). Esimerkissä 1 on vielä havainnollistettu kuinka hankintameno-olettama määräytyy omistusajan mukaan.

Esimerkki 1: Hankintameno-olettama

Yhtiön ainoa omistaja myy kaikki osakkeet pois pojalleen 2 000 000 eurolla. Osakkeet on omistettu yli kymmenen vuotta ja niiden alkuperäinen hankintameno on perustamisvaiheen osakepääoman mukainen eli 100 000 euroa. Koska osakkeet on omistettu yli kymmenen vuotta, voidaan luovutusvoitosta vähentää 40 prosentin hankintameno-olettama. Luovutusvoitoksi muodostuu $(2\,000\,000 - (2\,000\,000 \times 40\%)) = 1\,200\,000$ euroa. Jos osakkeet olisi omistettu alle kymmenen vuotta, luovutusvoitoksi muodostuisi 20 prosentin hankintameno-olettamalla $(2\,000\,000 - (2\,000\,000 \times 20\%)) = 1\,600\,000$ euroa.

Jossain tapauksissa hankintameno-olettama saattaa olla verovelvolliselle halvempi kuin perinteinen hankintameno laskentamenetelmä. Mikäli voidaan olettaa, että todellinen hankintameno on hankintameno-olettamaa suurempi, kannattaa todellinen hankintameno selvittää. (Andersson & Linnakangas 2006, 282–283; Ossa 2006a, 126–127 ; Ukkola & Vilppula 2004, 125) Huomioitavaa on, että mikäli omistajaa verotetaan EVL:n mukaan, lasketaan luovutusvoitto käyttäen todellisen hankintameno laskentamenetelmää, sillä EVL:ssä ei ole sallittua käyttää hankintameno-olettamaa. (Kukkonen 2010, 374).

2.3.3 Omistuskauppa eli osakekauppa

Omistuskauppa tarkoittaa nimensä mukaisesti omistusta koskevaa kauppaa, jolloin kauppankohteena ovat siirtyvän yrityksen osakkeet eli kyseessä on yrityksen omistuksen ostaminen. Omistuskaupassa myyjänä on yrityksen omistaja eli luonnollinen henkilö, joten tällöin osakekauppa kuuluu TVL:n säännösten piiriin. Myyjän kannalta omistuskauppa on irtaimen omaisuuden kauppa ja se on monesti myyjälle selkein sekä verotuksellisesti edullisin tapa toteuttaa omistajavaihdos. Kohdeyhtiön velat rasittavat yritystä edelleen kaupan jälkeenkin, joten niiden määrä otetaan yleensä huomioon kauppahinnassa. (Immonen & Lindgren 2009, 36; Lakari & Engblom 2009, 39–40)

Huomioitavaa omistuskaupassa on, että osakkeenomistajat voivat osakkeiden vapaan vaihdannan periaatteen mukaisesti luovuttaa osakkeitaan haluamalleen ostajalle sovitulla kaupan ehdoilla. Tähän saattaa olla poikkeuksia muun muassa yhtiöjärjestyksessä tai osakassopimuksessa säädettyjen rajoitusten myötä. Ennen kaupan toteutusta tulee selvittää mahdolliset yritysjärjestyksessä ilmenevät suostumus- ja lunastuslausekkeet. (Immonen & Lindgren 2009, 27- 28)

2.3.4 Liiketoiminnan kauppa eli substanssikauppa

Liiketoimintakauppa on kyseessä tilanteessa, jossa myyjä myy harjoittamansa liiketoiminnan tai osan siitä ostajalle. Liiketoimintakaupassa liiketoiminnan ohella ostajalle siirtyy kaikki liiketoimintaan sitoutunut omaisuus, kuten koneet ja laitteet. Koska kaupan kohteena on yrityksen liiketoiminta, myyjänä on yritys omistajan sijasta eli tällöin kaupan kautta syn-

tyvät myyntitulo tulee verotettavaksi yhtiölle. Koska myyjänä on yhtiö, kuuluu substanssi-kauppa EVL:n tulolähteeseen. Tällöin mahdollinen luovutusvoitto kertyy verotettavaksi yhtiölle eikä omistajalle. Liiketoimintakaupassa velat eivät automaattisesti siirry ostajalle, vaan esimerkiksi osa kauppahinnasta voidaan maksaa siten, että velkoja siirretään ostajan vastattavaksi. (Juusela & Tuominen 2010, 36; Lakari 2009b, 11)

Liiketoimintakaupassa suoritetaan kauppahinnan allokointi, jossa kauppahinta jaetaan omaisuuserille markkinaehtoperiaatetta noudattaen ja kohdentumattomat osat kauppahinnasta katsotaan liikearvoksi. Kauppahinnan allokoinnista olisi hyvä sopia etukäteen, sillä jos ostajan ja myyjän kauppahinnan allokoinnit eroavat toisistaan, saattaa se aiheuttaa verotuksellisia seuraamuksia osapuolille. (Juusela & Tuominen 2010, 36–38)

2.4 Lahjat ja lahjaluonteiset kaupat

Lahjan yhtenä ja tärkeimpänä tunnusmerkkinä pidetään vastikkeettomuutta. Lahjaksi määritellään tilanne, jossa lahja vähentää lahjanantajan varallisuutta olennaisesti ja samalla lisää lahjansaajan varallisuutta. Lahjan tulee perustua vapaaehtoisuuteen sekä siihen tulee sisältyä lahjoittamistahto. Lahjaverotusvelvollisuus syntyy, kun lahjalle omaiset tunnusmerkit täyttyvät. Osakeyhtiön sukupolvenvaihdosta toteutettaessa lahjana luovutettava kohde on yhtiö itsessään. (Puronen 2008, 25–27)

Vero-oikeudellisen lahjan määritelmään sisältyy oletus varallisuuden pysyvistä siirtymisestä osapuolten välillä. Vastikkeettomuudella tarkoitetaan, että lahjan luovutus tapahtuu osapuolien välillä vapaaehtoisesti ilman korvausta. Kun vastikkeen määrä on alle $\frac{3}{4}$ luovutettavan omaisuuden käyvästä arvosta, katsotaan luovutuksen olevan lahja ja täten kuuluvan lahjaverotuksen piiriin. Sukupolvenvaihdoshuojennuksen edellytysten täytyessä riittää, että kauppahinta on 50 prosenttia käyvästä arvosta. Tällöin siis sukupolvenvaihdostilanteissa, joissa sovelletaan huojennuksia, voidaan antaa enemmän alennusta kauppahinnasta kuin omistajavaihdoksissa, joihin huojennuksia ei sovelleta. (Lakari & Engblom, 2009, 84; Immonen & Lindgren 2009, 93–94, 191; Lindholm 2007, 87; Verohallinto 2011a, 8)

Lahjakirja on asiakirja, jossa ilmenevät muun muassa lahjanantaja, lahjan saaja ja lahjoituksen kohde. Lahjoittajan lahjoittamistahto ilmenee lahjakirjan kautta. (Immonen & Lind-

gren 2009, 94) Lahjansaajan tulee toimittaa veroviranomaiselle ilmoitus saadusta lahjasta eli lahjaveroilmoitus. Lahjaveroilmoitusta ei tule pääsääntöisesti antaa lahjoista joiden arvo on alle 4 000 euroa, sillä kyseisestä summasta ei tarvitse maksaa lahjaveroa. (Lindholm 2007, 34–35)

Lahjan ja kaupan raja saattaa joissain tilanteissa olla häilyvä. Jos kauppahinta ei vastaa luovutettavan omaisuuden arvoa, voidaan kauppa mieltää lahjaksi. (Lindholm 2007, 24) Monesti pienet perheyhtiöt myydään jatkajalle alihintaan eli lahjaluonteisella kaupalla. PerVL 18:3 §:n mukaan lahjaluonteisella kaupalla eli alihintaisella luovutuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa suoritettava vastike on omaisuuden käypää arvoa alempi. Mikäli myyjä antaa ostajalle alennusta 25 prosenttia tai enemmän kaupan kohteen käyvästä arvosta, katsotaan käyvän arvon ja hinnan välinen erotus lahjaksi, kuten esimerkissä 2 ilmenee. Jos kyseessä on lahjaluonteinen kauppa, jaetaan luovutus hinnan ja käyvän arvon suhteen perusteella vastikkeelliseen ja vastikkeettomaan osaan. (Lakari 2009b, 12; Lindholm 2007, 107; Kukkonen 2010, 488)

Esimerkki 2: Alin hyväksyttävä kauppahinta

Isä myy tyttärelleen osakkeita 700 000 euron hintaa. Osakkeiden käypä arvo on 1 000 000 euroa. Kauppahinta on 70 prosenttia eli alle $\frac{3}{4}$ käyvästä arvosta, joten vastikkeeton osuus 300 000 euroa katsotaan lahjaksi.

Lahjan kokonaismäärää laskettaessa, tulee huomioida PerVL 20:2 §:n kumulointisäännös, jolla tarkoitetaan sitä, että saman lahjanantajan antamat lahjat samalle lahjansaajalle lasketaan yhteen kolmen vuoden ajalta. Lopullinen vero määrätään yhteenlaskettujen lahjojen yhteissumman perusteella. Huomioitavaa on, että eri lahjanantajilta saadut lahjat verotetaan kukin erikseen ja myös ennakkoperintö verotetaan lahjana, vaikka se onkin omanlainen saantotyyppinsä. (Lindholm 2007, 35–36)

2.5 Perintö ja testamentti

Perinnöllä tarkoitetaan perillisen vastikkeettomasti saamaa omaisuutta perinnönjättäjältä eli perittävältä. (Puronen 2008, 16) Kuten myös lahjaverotusta, on perintöverotusta pyritty keventämään viimeisten kuluneiden vuosien aikana. Perinnön tai testamentin tapauksessa omaisuus ei siirry omistajan elinaikana vaan vasta omistajan kuoltua. Perinnönjakoon liit-

tyy perimysjärjestys, joka määrittelee ne osapuolet, joille vainajan perintö jaetaan. Perimysjärjestys perustuu osapuolten väliseen sukulaisuussuhteeseen. Perintö voidaan luovuttaa vasta perittävän kuoleman jälkeen eikä tulevasta perinnöstä voida tehdä sopimuksia ennen perittävän kuolemaa. (Immonen & Lindgren 2009, 108)

Omaisuuksien voi siirtää perinnön lisäksi myös testamentin kautta. Testamentti määritellään kuolemanvaraiseksi, vastikkeettomaksi ja yksipuoliseksi tahdonilmaisuksi. (Puronen 2008, 20) Testamentin kautta henkilö voi ilmoittaa tahtonsa omaisuutensa jaosta kuolemansa jälkeen, joten testamentin tekijä voi muuttaa testamenttia milloin tahansa tai peruttaa sen. Perintöverojärjestelmän mukaan verotus kohdistetaan kunkin perillisen ja testamentinsaaajan osuuteen erikseen. Lakiosaperillisten oikeus testamenttiin rajoittaa kuitenkin perittävän testamenttaamisoikeutta. (Lindholm 2010, 12)

Perillisellä on oikeus myös luopua omasta osastaan perinnöstä. Kieltäytyminen tulee tehdä kirjallisesti. Sukupolvenvaihdostilanteissa perinnöstä luopuminen voi olla hyödyllinen toimenpide, sillä siten voidaan hypätä yhden sukupolven yli. Kun perillinen hyväksyy testamentin, hän samalla luopuu oikeudesta valittaa testamentista. Toisaalta hyväksyminen saattaa lakiosaperillisen kannalta tarkoittaa, että hän luopuu omasta perinnöstään. (Immonen & Lindgren 2009, 106–109, 116)

2.6 Valmistautuminen sukupolvenvaihdokseen

Sukupolvenvaihdokseen voidaan valmistautua monilla eri tavoin, mutta tässä tutkielmassa keskitytään lähinnä yleisimpiin valmistautumiskeinoihin. Valmisteluiden tarkoituksena on pääasiassa helpottaa jatkajan rahoitustaakkaa vaikuttamalla sukupolvenvaihdoksen verotukseen ja samalla muokata yhtiön varallisuutta sopivaksi luovutusta varten. (Ukkola & Vilppula 2004, 242) Menettelyillä muutetaan yrityksen rakennetta ja toimintaa yhtiön tavoitteiden mukaisesti. Valmistautuminen sukupolvenvaihdokseen on aina yksilöllinen prosessi, joten yhtä oikeaa ratkaisua ei ole mahdollista nimetä. Huomioitavaa on, että järjestelyiden tulee tukea liiketoimintaa ja sen kehittämistä. (Immonen 2008, 8-9)

Yritysjärjestelyiden vastiketta koskien säädettiin vuonna 2009, että vastike voi koostua sekä uusista että vanhoista yhtiön osakkeista (Stenqvist 2009, 17). Yritysjärjestelyihin liittyy käsite apporti, jolla tarkoitetaan muuta omaisuutta kuin rahaa, kuten osakkeita. Vastike

voidaan yritysjärjestelyissä suorittaa apportin avulla, jolloin osakkeiden merkintähinta maksetaan yleensä osakkeilla. (Ossa 2007, 47)

Koska tutkielmassa keskitytään lähinnä pieniin osakeyhtiöihin, eivät kaikki seuraavista yritysjärjestelyistä tai taseen ja omistusrakenteen järjestelyistä tule kysymykseen toiminnan ollessa pienimuotoista. Ne ovat kuitenkin tärkeä osa sukupolvenvaihdoksen toteutusta, joten tästä syystä niistä käydään läpi kaikista yleisimmät järjestelyt. Yritysjärjestelyitä ovat liiketoimintasiirto, osakevaihto ja jakautuminen kun taas omistusrakenteen järjestelyiksi luetaan osakeanti ja omien osakkeiden hankinta.

2.6.1 Liiketoimintasiirto

Liiketoimintasiirtoa koskevat säädökset ovat EVL 52d §:ssä. Liiketoimintasiirron kautta osakeyhtiö luovuttaa toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle kaikki tai yhteen tai useampaan liiketoimintansa osaan kohdistuvat varat, näihin varoihin kohdistuvat velat sekä toimintaan kohdistuvat varaukset. Tällöin siis siirtävä yhtiö ikään kuin siirtää koko liiketoimintansa tai osan siitä vastaanottavalle yhtiölle. Liiketoimintasiirto on liiketoiminnan uudelleenjärjestelyn keino eikä se merkitse yritystoiminnasta luopumista, mutta se voi olla vaihtoehto esimerkiksi substanssikaupalle. Liiketoimintasiirto eroaa tavallisesta yrityskaupasta vastikkeeltaan, sillä liiketoimintasiirrossa vastikkeena ovat vain osakkeet. Liiketoimintasiirtoa ole mahdollista tehdä ilman osakevastiketta (Järvenoja 2007, 167; Mähönen & Villa 2009, 557, 560) Huomioitavaa on, ettei TVL:n mukaan verovelvollinen voi tehdä liiketoimintasiirtoa (Blumme et al. 2008, 182).

Edellytyksenä liiketoimintasiirrossa on, että siirrettävä varallisuus muodostaa liiketoimintakokonaisuuden. Liiketoimintakokonaisuudella tarkoitetaan liiketoimintaan liittyviä varoja ja velkoja sekä varauksia, jotka muodostavat itsenäisen taloudellisen yksikkönsä. Vastaanottava yhtiö voi olla erikseen liiketoimintasiirtoa varten perustettu yhtiö tai sitten se voi olla jo toiminnassa oleva yhtiö. (Immonen 2008, 317; Nykänen 2007, 170)

Vastikkeena toimivat uudet ja olemassa olevat osakkeet eli liiketoimintasiirrossa on kyse osakkeiden merkintähinnan maksamisesta apporttiomaisuudella (Immonen 2008, 317; Kukkonen 2010, 326). Kuten jo edellä on mainittu, aikaisemmin ei ollut mahdollista käyt-

tää jo olemassa olevia omia osakkeita vastikkeena, mutta vuonna 2009 tähän tuli muutos. (Andersson et al. 2009, 657). Vastaanottavana yhtiönä liiketoimintasiirrossa voi olla uusi liiketoimintasiirtoa varten perustettu yhtiö tai jo toimiva yhtiö (Nykänen 2010, 179).

2.6.2 Osakevaihto

EVL 52f § sisältää säännökset koskien osakevaihtoa. Osakevaihto on luonteeltaan osakeanti, jossa vastike suoritetaan apporttiomaisuuden muodossa eli hankkiva yhtiö suuntaa osakeannin vaihtaja yhtiölle eli vastaanottavalle yhtiölle. Tämä vastaanottava yhtiö maksaa osakkeiden merkintähinnan omilla osakkeillaan. Osakevaihdon kautta ostaja hankkii yhtiöstä äänien enemmistön eli enemmän kuin puolet yhtiön äänimäärästä. (Immonen 2009b, 20)

Osakevaihdossa käytetään vastikkeena ostavan osakeyhtiön osakkeita, mutta on myös mahdollista käyttää vastikkeena rahaa. Rahavastikkeen määrä saa olla enintään kymmenen prosenttia vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta tai vastaavasta osuudesta osakepääomaa. Rahavastikkeen osalta osakevaihtoa pidetään luovutuksena, mutta muuten vaihtoa ei lueta luovutukseksi. (Andersson et al. 2009, 672; Lakari 2009b, 86–87) Osakevaihdossa sekä luovuttavana että vastaanottavana yhtiönä voi olla TVL:n mukainen yhtiö, vaikkei TVL:ssä olekaan säännöksiä koskien osakevaihtoa (Andersson et al. 2009, 674)

2.6.3 Jakautuminen

Jakautumista koskeva lainsäädäntö löytyy EVL 52c §:stä sekä Osakeyhtiölain 17 luvusta. Jakautuminen voi olla hyödyllinen toimenpide sukupolvenvaihdoksessa, sillä omistajavaihdoksen kohteena olevan yrityksen kaikkia omaisuuseriä ei välttämättä tarvita liiketoiminnassa. (Juusela & Tuominen 2010, 248) Jakautumisen myötä syntyy vähintään kaksi uutta yhtiötä ja se voi tapahtua joko täydellisessä muodossa tai osittaisena. Täydellisessä jakautumisessa jakautuvan yhtiön kaikki varat ja velat siirretään eteenpäin vähintään kahdelle yhtiölle, jolloin jakautuva yhtiö lakkaa olemasta. Osittaisessa jakautumisessa jakautuva yhtiö jatkaa toimintaansa, mutta osa sen varallisuudesta siirtyy vastaanottavalle yhtiölle.

Jakautuva yhtiö voi olla joko EVL:n tai TVL: mukaan verotettava verovelvollinen yhtiö. Lisäksi vastaanottava yhtiö voi olla joko jakautumista varten perustettu yhtiö tai sitten jo olemassa oleva yhtiö. (Blumme et al. 2008, 203–205, 207)

Jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat vastikkeeksi luovuttamistaan osakkeista vastaanottavan yhtiön osakkeita. Vastike voi koostua sekä uusista että vanhoista osakkeista. (Mähönen & Villa 2009, 590; Penttilä 2009, 45) Osakevastikkeen lisäksi voidaan antaa myös käteisvastiketta, jonka määrä saa olla enintään kymmenen prosenttia osakkeiden nimellisarvosta. Verovapauden edellytyksenä on myös, että jokaisen osakkaan on omistettava jokaista jakautumisessa syntynyttä yhtiötä. (Kukkonen 2010, 304) Osittaisjakautumisessa luovutuksen kohteena tulee olla ainakin yksi yhtiön liiketoimintakokonaisuus ja samalla jakautuvaan yhtiöön on jätävä ainakin yksi liiketoimintakokonaisuus. (Järvenoja 2007, 119)

2.6.4 Osakeanti

Osakeannista säädetään osakeyhtiölaissa. Mikäli halutaan toteuttaa sukupolvenvaihdos vaiheittaisesti, käytetään osakeantia yrityksen omistusrakenteen järjestelyssä. Osakeannissa siis annetaan osakkeita merkittäviksi osakkeenomistajille tai muille tahoille. Osakeantia toteutettaessa tulee huomioida, että vanhoilla osakkeenomistajilla on etuoikeus osakkeisiin, ellei tästä etuoikeudesta poiketa tietyissä poikkeustilanteissa. Tämä etuoikeudesta poikkeaminen vaatii painavan taloudellisesti painavan syyn ja kannatuksen yhtiökoukselta. (Immonen & Lindgren 2009, 198; Juusela & Tuominen 2010, 257–258)

Sukupolvenvaihdostilanteissa on kyse suunnatuista osakeanneista, joissa joudutaan poikkeamaan osakkeenomistajien oikeudesta merkitä osakkeita omistuksensa suhteessa. Mikäli osakeanti suunnataan yritystoiminnan jatkajalle, voidaan tämä uusi jatkaja ottaa mukaan toimintaan osakeannin kautta eli tällöin osakeannin kautta voidaan muokata yhtiön omistusrakennetta. Jos jatkaja on jo omistajana yrityksessä, hänen osuuttaan omistuksesta voidaan lisätä osakeannin kautta. Osakeannin avulla sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa hitaasti ja pidemmällä aikataululla. (Juusela & Tuominen 2010, 257; Immonen & Lindgren 2009, 197–198) Huomattavaa kuitenkin on, ettei koko sukupolvenvaihdosta voida

toteuttaa osakeannin kautta, vaan omistus osuus pitää siirtää vielä erillisellä luovutuksella (Verohallinto 2011a, 21).

Osakeanti voi olla luonteeltaan maksullinen tai maksuton. Maksullisessa osakeannissa osakkeita annetaan merkittäväksi tiettyä vastiketta vastaan, kun taas maksuton osakeanti on nimensä mukaisesti vastikkeeton. Osakeannissa on mahdollista käyttää sekä uusia että yrityksen vanhoja osakkeita. OYL 9:4:n mukaan suunnatulle osakeannille tulee olla painavat perustelut, joihin sukupolvenvaihdoksen toteutus yleensä lukeutuu. Sukupolvenvaihdostilanteissa tulee harkita tarkkaan, toteuttaako osakeannin maksuttomana vai maksullisena, sillä maksuttomaan osakeantiin vaaditaan hyvin vakavat perustelut. Liian alhainen hinta saattaa myös loukata osakkeenomistajien välistä yhdenvertaisuuden periaatetta. (Immonen & Lindgren. 2009, 197–198; Juusela & Tuominen. 2010, 257–256; Lakari & Engblom 2009, 109–110)

Osakeannissa saatu merkintähinta osakkeesta muodostaa hankintamenon, joka vähennetään osakkeiden luovutustilanteessa todellisena hankintamenoa luovutushinnasta. Esimerkissä 3 on huomattavissa, kuinka hankintameno jaetaan tasan omistajan kaikille osakkeille.

Esimerkki 3: Osakeanti

Henkilö A omistaa yhtiöstä X 2 000 osaketta, joiden hankintameno osaketta kohden on 150 euroa. Yhtiö X toteuttaa maksuttoman osakeannin, jolloin jokainen osakkeenomistaja saa yhden uuden osakkeen yhtä osaketta kohden maksutta. Henkilöllä A on osakeannin jälkeen tällöin $(2\ 000 + (2\ 000 \times 1)) = 4\ 000$ osaketta. Osakkeiden hankintamenoksi saadaan $(150 \times 4\ 000) = 600\ 000$ euroa, joka jaetaan tasan kaikkien osakkeiden kesken. Tällöin yhden osakkeen hankintamenoksi saadaan $(600\ 000 / 4\ 000) = 150$ euroa.

2.6.5 Omien osakkeiden hankkiminen

Monesti omien osakkeiden hankinta tulee kyseeseen sukupolvenvaihdostilanteessa, jolloin omistaja luopuu yhtiöstään jatkajan hyväksi. Omien osakkeiden hankinnassa yhtiö ostaa vastikkeellisella kaupalla omia osakkeitaan ja se rinnastetaan osakeyhtiölain mukaan varojen jakamiseen. (Kukkonen 2010, 247,252; Mähönen & Villa 2009, 279) Tällöin siis osak-

keenomistajat luovuttavat vapaaehtoisesti osakkeita yhtiölle. Periaatteessa on kyse yhtiön ja osakkeenomistajien välisestä kaupasta, jossa myyjänä ovat osakkeenomistajat ja ostajana yhtiö. Hankinta toteutetaan yhtiön voitonjakokelpoisten varojen avulla. Omien osakkeiden hankinnan kautta osakepääoman määrää voidaan alentaa. (Ukkola & Vilppula 2004, 197)

Yhtiön omien osakkeiden hankintaoikeutta on rajoitettu niin, ettei yhtiö voi hankkia kaikkia omia osakkeitaan. Yleisesti omien osakkeiden hankkiminen voidaan toteuttaa alentamalla osakepääomaa tai ostamalla osakkeita vapaalla pääomalla. Omien osakkeiden hankinta sukupolvenvaihdostilanteissa on suunnattua hankkimista eli osakkeenomistajat eivät voi myydä osakkeitaan omistuksensa suhteessa. Suunnattu hankinta voidaan toteuttaa vain taloudellisesta ja painavasta syystä ja sen toteuttamisesta päättää yhtiökokous. (Immonen 2008, 293–295; Lakari 2009b, 39)

Omien osakkeiden hankintaan liittyy rahoituskielto, jolla tarkoitetaan sitä, ettei kohdeyhtiö voi antaa rahalainaa, vakuutta tai varoja ulkopuoliselle taholle, jotta tämä saisi näillä varoilla hankittua yhtiön osakkeita. Rahoituskielto tarkoittaa kuitenkin yrityksen ulkopuolisia henkilöitä ja tällöin lähipiirin lukeutuvat henkilöt jäävät säännön ulkopuolelle. (Mähönen & Villa 2009, 287) Omien osakkeiden hankkiminen liittyy jatkajan rahoituspaineiden keventämiseen. Kun yhtiö ostaa omia osakkeitaan, ei jatkajan tarvitse hankkia rahoitusta tälle osalle osakkeita, jotka yhtiö on ostanut itselleen. Huomioitavaa on kuitenkin se, että jatkaja kuluttaa tällöin tulevaisuuden voitonjakovaroja. (Immonen & Lindgren 2009, 216–217)

3. SUKUPOLVENVAIHDOKSEN VEROSEURAAMUKSET

3.1 Sukupolvenvaihdoksen verotus

Verotuksella on monia eri tavoitteita, mutta tärkein ja merkittävin näistä tavoitteista on fisikaalinen tavoite. Sen mukaan tavoitteena on kerätä varoja julkisyhteisöille verotuksen kautta. Verotuksen kohdalla verorasituksen oikeudenmukaisuus on yksi keskeinen ongelma, mikä koskee myös sukupolvenvaihdoksiin kohdistuvaa verotusta. Verotusta voidaan perustella myös jakopoliittisilla tavoitteilla, joita on muun muassa varojen uudelleenjako. (Puronen 2008, 5)

Sukupolvenvaihdokseen voidaan soveltaa toteutustavasta riippuen tuloverolakia, elinkeinoverolakia, perintö- ja lahjaverolakia, varainsiirtoverolakia sekä arvonlisäverolakia. Pääsääntönä on, että vastikkeellisiin kauppoihin sovelletaan tuloverolakia ja elinkeinoverolakia, lahjoihin ja perintöihin perintö- ja lahjaverolakia. Varainsiirtovero- ja arvonlisäverolaki saattavat tulla kyseeseen kaikissa edellä mainituissa sukupolvenvaihdostilanteissa.

Sukupolvenvaihdostilanteisiin liittyy erityistä verosäätelyä verrattuna tavallisiin omistajavaihdoksiin. Sukupolvenvaihdoksessa verovelvollisen on mahdollista saada osakseen verohyötyjä huojennusten kautta. Huojennussäännökset ovat olleet alusta pitäen hankalia ja vaikeaselkoisia sekä niiden tulkinnassa on eroavaisuuksia. Tästä syystä niiden verokohtelun ennakointi on vaikeaa. (Immonen 2009a, 50) Huojennusten saamisen edellytykset ovat tarkat ja kaikkien edellytysten tulee täytyä sukupolvenvaihdostilanteessa, jotta huojennukset on mahdollista saada verotuksessa. Omistajavaihdoksiin liittyviä verohuojennuksia perustellaan yleisesti yritystoiminnan jatkumisen turvaamisella ja työpaikkojen säilyttämisellä. (Immonen & Lindgren 2009, 151)

Nykyinen verohuojennusjärjestelmä perustuu vuonna 1979 perustettuun järjestelmään. Vuosina 2004–2005 tehtiin viimeisin muutos koskien sukupolvenvaihdoksen verohuojennuksia. Siitä lähtien perintö- ja lahjaverotuksessa verotusperusteena on käytetty arvostamislain mukaisesta vertailuarvosta 40 prosenttia. (Immonen 2009a, 50)

Vuonna 2008, hallituksen esityslistalla oli muutosehdotus koskien sukupolvenvaihdoksen verotusta. Esillä oli, että perintö- ja lahjaverotus poistettaisiin kokonaan sukupolvenvaihdostilanteiden kohdalla. Yhtenä ehdotuksena oli myös, että osa yrityksen varoista kuuluisi huojennuksen piiriin ja loput olisi verotettu perintö- ja lahjaverotuksen mukaan täysimää-

räisinä. Laki esitys kuitenkin peruttiin, sillä sen katsottiin aiheuttavan tasa-arvo-ongelman eritasoisten lahjan ja perinnönsaajien välille. Vuonna 2009 perintö- ja lahjaveroasteikkoja kuitenkin kevennettiin ensimmäiseen veroluokkaan kuuluvien osalta. (Lakari 2009a, 61–63)

Sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa saattaa tulla kyseeseen myös varainsiirto- ja arvonnlisäverotus. Varainsiirtoverotuksella tarkoitetaan veroa, jota maksetaan valtiolle kiinteistön ja arvopaperin luovutuksesta. Luovutuksensaaja maksaa varainsiirtoveron, joka on kiinteistön luovutuksesta 4 prosenttia kauppahinnasta ja arvopaperien tapauksessa 1,6 prosenttia kauppahinnasta. Huomioitavaa on se, ettei varainsiirtoveroa suoriteta täysin vastikkeettomista saannoista, kuten lahjasta ja perinnöstä. (Valtiovarainministeriö 2011) Arvonlisäverotus koskee liiketoiminnan muodossa tapahtuvaa tavaroiden ja palveluiden myyntiä, joten sukupolvenvaihdosluovutus voi aiheuttaa arvonnlisäveron suoritusvelvollisuuden joissakin tilanteissa. Arvonlisäverotus kohdistuu luovuttajan verotukseen. (Kukkonen 2010, 461; Verohallinto 2011a, 25)

Verotus kohdistuu pääsääntöisin sen verovuoden tuloon, jona tulo on saatu rahana tai muuna etuutena. Edelliseen säännökseen on vielä tehty lisätarkennus, jonka mukaan verotettava tulo verotetaan sinä vuonna, jolloin kaupan kohde on luovutettu uudelle omistajalle. Ratkaisevana tekijänä verotuksen kohdistumisessa on siis luovutusajankohta. Joissain tapauksissa myös allekirjoitushetki voidaan katsoa verovuoden määrittäväksi tekijäksi. TVL:n ja EVL:n mukaiset verotusvuoden määräytymisperiaatteet saattavat vaihdella jonkin verran. (Juusela & Tuominen 2010, 32; Lakari 2009b, 18–19)

3.1.1 Verosuunnittelu

Hyvässä verojärjestelmässä verotus on ennustettavissa, jolloin verokohtelu on oltava selvitetävissä etukäteen. Ennakkoratkaisujen myötä verojärjestelmän ennustettavuus lisääntyy. Lainsäädäntö muuttuu kokoajan, joten verosuunnittelussa tulisi myös huomioida lainsäädännön jatkuva muuttuminen, minkä vuoksi uusiin lainsäädännön muutoksiin tulisi varautua etukäteen. Hyvässä verosuunnittelussa otetaan huomioon verovelvollisen taloudelliset ja henkilökohtaiset tekijät, ja varaudutaan ennalta mahdollisiin muutoksiin. (Juusela & Wahlroos 2010, 29–31) Huomioitavaa on myös, että verosuunnitteluun kohdistuu monia

muita tekijöitä, joiden takia verosäästöt saattavat menettää merkityksensä. Näitä erilaisia verosuunnitteluun liittyviä toimenpiteitä ovat muun muassa hallinnolliset kustannukset. Monimutkainen lainsäädäntö myös osaltaan lisää näiden kustannusten määrää. (Syrjä 2010b, 16)

Verosuunnittelu tulee toteuttaa silmällä pitäen yhtiön tulevaisuutta, sillä se ei ole hetkellinen toimenpide. Se on pitkän aikavälin hanke, joka ulottuu usean tilikauden ajalle. Verosuunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon tulevaisuuden mahdolliset lainsäädännön muutokset, sillä ennakkoinnin myötä verosuunnittelu onnistuu suuremmalla todennäköisyydellä. (Myrsky & Linnakangas 2010, 74,77)

Sukupolvenvaihdostilanteessa on mahdollista hakea ennakkotieto tai ennakkoratkaisu. Niiden välinen ero perustuu lähinnä muutoksen hakukelpoisuuteen. Ennakkoratkaisu on sitova ja siitä voidaan valittaa hallinto-oikeuteen, kun taas ennakkotieto ei ole sitova eikä siihen täten voida hakea muutosta. Ennakkoratkaisusta ilmenee ratkaisu siihen, tuleeko kyseisestä tapauksesta maksaa veroa ja mihin arvoon omaisuus arvostetaan. Siitä käy myös ilmi mahdollinen veroluokka ja lopullinen veron määrä sekä voidaanko tapaukseen soveltaa sukupolvenvaihdoshuojennuksia. (Lindblom 2010, 111) Pääsääntöisesti tuloverotukseen liittyviin sukupolvenvaihdostilanteisiin voidaan hakea ennakkotietoa ja lahja- ja perintöverotukseen liittyviin kysymyksiin voidaan pyytää ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisun hakeminen saattaa olla viisasta, sillä se sitoo sen antajaa edellytysten täytyessä. Etenkin taloudellisesti merkittävissä sukupolvenvaihdostilanteissa ennakkoratkaisun hakeminen on suositeltavaa. (Lakari 2009b, 127–128)

3.1.2 Veronkierto

Veronkiertoon liittyvät säännökset löytyvät verotusmenettelylain 28 §:stä. Verosuunnittelun ja veronkierron raja saattaa joissain tapauksissa olla melko häilyvä. Yleisesti ottaen on kyseessä veronkierto, mikäli on toteutettu sellainen toimenpide, joka ei varsinaisesti kuulu kyseisen asian luonteeseen tai tarkoitukseen. (Virtanen 2002, 71) Yritysjärjestelyitä toteuttaessa verotus ei saisi olla toimenpiteiden toteuttamisen pääsyy, vaan yritysjärjestelyiden toteuttamiselle tulisi olla liiketaloudelliset motiivit. Yleisesti veronkieroksi katsotaan tilanne, jossa toteutetaan monia yritysjärjestelyitä peräkkäin. (Kotiranta et al. 2007, 129)

Joissain tilanteissa saattaa tulla kyseeseen myös peitelty osinko, jolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiön omistaja tai hänen omaisensa saavat vastikkeetta yhtiöstä tai tavanomaisesta poikkeavan hinnoittelun johdosta. Esimerkiksi peitelty osingon tilanne saattaa syntyä silloin, kun yhtiö myy osakkeenomistajalle omaisuutta alihintaan. Peiteltyä osinkoa koskeva lainsäädäntö on VML 29:2 §:ssä. Mikäli todetaan olevan kyseessä peitelty osingon tilanne, aiheutuu siitä verosanktio. Tällöin osakkeenomistajan saamasta etuudesta 70 prosenttia katsotaan veronalaiseksi, mikä on suhteellisen ankara sanktio. (Lakari & Engblom 2009, 202; Leppiniemi & Walden 2009, 176,182) Peitelty osingon riskiä pienentäviä seikkoja ovat muun muassa luopujan luopuminen koko omaisuudestaan tai se, että luopujalle jää vain hyvin pieni osuus osakkeista omistukseensa. Riskiä pienentävät myös vapaan pääoman määrä ja säännöllinen osingonjako. (Ukkola & Vilppula 2004, 223)

3.2 Sukupolvenvaihdoksen verotus luovutusvoittoverotuksessa

Yrityskauppoja tehtäessä tulevat kysymykseen veronäkökohdat, jotka kohdistuvat yritystä luovuttavaan ja vastaanottavaan osapuoleen sekä kohteena olevaan yritykseen. Myyjän kannalta on tärkeää minimoida luovutusvoiton verokustannukset ja toisaalta ostaja haluaa saada kauppahinnan ja rahoituskulut vähennyskelpoiseksi verotuksessa. Tavoitteena kummallakin osapuolella on saavuttaa mahdollisimman verotehokas ratkaisu omistajavaihdosta toteutettaessa. (Blumme et al. 2008, 135) Vastikkeellisissa sukupolvenvaihdoksissa luovutettavasta omaisuudesta maksetaan käyvän arvon mukainen tai käypää arvoa alempi vastike. Monesti vastikkeen määrä on käypää arvoa pienempi, mikäli osapuolet ovat keskenään jonkinlaisessa intressisuhteessa.

Liiketoiminta- eli substanssikauppa ja osakekauppa eroavat toisistaan verotuksellisesti, sillä kauppahinnan verotus vaihtelee sen mukaan, onko kyseessä EVL:n vai TVL:n mukaan verotettava verovelvollinen. Osakekaupassa luovuttajaa eli myyjää verotetaan TVL:n mukaan luonnollisena henkilönä, jolloin pääsääntönä verotuksessa on 28 prosentin verokanta luovutusvoitosta. Substanssikauppaan sovelletaan elinkeinotuloon liittyviä säädöksiä eli luovuttavaa yhtiötä eli myyvää yhtiötä verotetaan 26 prosentin yhtiöverokannan mukaan. Koska osakekaupan tapauksessa kyseessä on TVL:n mukaan verotettava verovel-

vollinen, voidaan luovutusvoittoa laskettaessa hyödyntää hankintameno-olettamaa. Huomioitavaa on, että elinkeinoverolain mukaan verotettavissa yhtiöissä ei voida hyödyntää laisinkaan hankintameno-olettamaa, kuten edellä on jo mainittu. (Mähönen & Villa 2009, 549–550) Esimerkissä 4 on laskettu esimerkkinä osakekaupasta koituvat verot ilman sukupolvenvaihdoshuojennuksia.

Esimerkki 4: Sukupolvenvaihdos osakekaupalla

Isä on omistanut kaikki yhtiön osakkeet yli kymmenen vuotta. Osakkeiden alkuperäinen hankintahinta oli 1 000 000 euroa ja kauppahinnaksi sovitaan 3 000 000 euroa. Tässä tilanteessa kannattaa käyttää 40 prosentin hankintameno-olettamaa, sillä isä on omistanut osakkeet yli kymmenen vuotta. Luovutusvoitoksi muodostuu tällöin $3\,000\,000 - (3\,000\,000 \times 40\%) = 1\,800\,000$ euroa. Tästä menee veroa $(28\% \times 1\,800\,000) = 504\,000$ euroa. Mikäli TVL:n mukaiset sukupolvenvaihdoshuojennusten edellytykset täyttyisivät, ei verotettavaa luovutusvoittoa tulisi isälle lainkaan.

3.2.1 Tuloverolain sukupolvenvaihdoshuojennukset

Sukupolvenvaihdoksia koskevat huojennussäännökset ovat TVL 48 §:ssä. Tulolähteellä ei ole vaikutusta huojennussääntöjen soveltamiseen, joten huojennukset saadaan sekä TVL-että EVL-tulolähteen osakkeisiin (Juusela & Tuominen 2010, 82; Immonen & Lindgren 2009, 121). Huomioitavaa on, että kyseiset huojennukset eivät tule sovellettavaksi tilanteissa, joissa yhtiölle syntyy luovutustappiota. (Juusela & Tuominen 2010, 72)

Huojennussäännösten myötä luovutusvoitto on mahdollista saada kokonaan verovapaaksi. Huomioitavaa on, että verovapauden vastapainona on luovutusvoittojen vähennyskelvottomuus. Sukupolvenvaihdokseen liittyvät huojennukset kohdistuvat pääasiallisesti luovuttajaan eli myyjään. Verovapauden edellytykset kohdistuvat luovutuksen kohteeseen, vastikkeiden määrään, omistusaikaan sekä osapuolien väliseen sukulaisuussuhteeseen. (Ossa 2006a, 218; Syrjä 2010a, 68)

Luovutuksen kohteena tulee olla yhtiön yritysvarallisuus, sillä huojennuksia voidaan soveltaa vain yritysomaisuuden luovutustilanteissa. Luovutettavien osakkeiden tulee oikeuttaa vähintään 10 prosentin omistukseen yhtiöstä, jotta huojennussäännöksiä voidaan sovel-

taa. Huomioitavaa on, että tilanteessa jossa luovuttajia on useita, tulee 10 prosentin raja täyttyä jokaisen yksittäisen luovutuksen osalta. (Ossa 2006a, 218, 222; Ukkola & Vilppula 2004, 218–220)

Tärkeää on huomioida, ettei omistajan ole pakko kerralla luopua koko yhtiöstä, sillä luovutuksen tulee olla vähintään vain kymmenen prosenttia. Luovuttaja voi myös halutessaan pidättää itselleen tuotto- ja hallintaoikeuden. Tämä ei kuitenkaan pienennä omistuksen osuuden määrää, sillä omistus siirtyy ostajalle. Monesti osinko-oikeuden pidättäminen tulee kyseeseen sukupolvenvaihdostilanteissa, sillä sen kautta luovuttaja pystyy turvaamaan toimeentulonsa tulevaisuudessakin. (Ukkola & Vilppula 2004, 218, 226)

Huojennusten yksi edellytys liittyy osapuolten sukulaisuuteen. Laissa on määritelty tyhjentävästi saajat, joille luovutus on huojennuksen perusteella verovapaa. Huojennuksen saamisen edellytyksenä on, että luovutuksensaajan tulee olla luovuttajan lapsi yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa tai tämän lapsen rintaperillinen. Luovutuksensaaja voi olla myös luovuttajan veli, sisar, velipuoli tai sisarpuoli. Huomioitavaa on, että ottolapset rinnastetaan rintaperillisiin. Luovutuksensaajana voi olla ainoastaan luonnollinen henkilö, sillä huojennuksia ei sovelleta oikeushenkilöihin. (Juusela & Tuominen 2010, 83,88; Ossa 2006a, 224)

Yhtenä edellytyksenä sukupolvenvaihdoshuojennusten saamiseksi on luovutettavan omaisuuden omistusaika. Tällöin luovuttajan tulee olla omistanut luovutettava omaisuus vähintään kymmenen vuoden ajan. Omistusajaksi lasketaan myös sellaisen henkilön omistusaika, jolta luovuttaja on saanut luovutuksen kohteen vastikkeetta eli perintönä tai lahjana, kuten esimerkissä 5 ilmenee. (Lakari & Engblom 2009, 82)

Esimerkki 5: Omistusajan laskeminen

Henkilö A on perinyt äidiltään neljä vuotta sitten yhtiön osakkeet joiden verotusarvo perintöverotuksessa oli 300 000 euroa. Äiti oli ostanut osakkeet jo kymmenen vuotta sitten. Henkilö A suunnittelee myyvänsä osakkeet henkilölle B 400 000 eurolla. Tällöin henkilön A omistusajaksi lasketaan myös äidin omistusaika ja tuloverolain mukainen sukupolvenvaihdoshuojennus täyttyy omistusajan osalta ja luovutusvoitto on verovapaata myös muiden ehtojen täytyessä.

Osakkeiden hankintahetkeksi määritellään osakkeiden merkitsemishetki, eikä kaupparekisteriin merkintähetki. Monesti perustamiskirjan allekirjoituspäivämäärä toimii virallisena

dokumenttina epäselvissä tilanteissa. Osakkeiden hankinta-ajankohta on pääsäännön mukaan kaupantekohetki. (Juusela & Tuominen 2010, 89–90; Ossa 2006a, 226–227)

Luovutuksensaajan kohdalle on myös säädetty omaisuuden omistamiseen liittyviä aikarajoitteita. TVL 48:5 sisältää rajoitussäännöksen edelleen luovutukseen liittyen. Säännöksen myötä pyritään estämään sukupolvenvaihdoshuojennusten väärinkäyttöä ja veronkiertoa. Edelleen luovutukseen liittyvän rajoituksen mukaan luovutuksensaaja ei saa luovuttaa omaisuutta eteenpäin ennen kuin viisi vuotta on kulunut luovutuksesta. Mikäli luovutuksensaaja edelleen luovuttaa omaisuuden alle viiden vuoden kuluessa, sukupolvenvaihdoksen huojennus menetetään. Huomattavaa on, ettei vastikkeeton edelleen luovutus, kuten perintö tai lahja, johda huojennuksen menettämiseen (Lakari & Engblom 2009, 83; Ossa 2006a, 229).

Luovuttajan eli myyjän kannalta ei ole väliä, mitä luovutuksensaaja eli ostaja tekee sukupolvenvaihdoskaupan jälkeen, sillä luovuttaja ei menetä luovutusvoittonsa verovapautta. Esimerkissä 6 on laskettu karenssisäännön rikkomisesta koituvan sanktion kustannus. Mikäli ostaja edelleen luovuttaa omaisuuden alle viiden vuoden ajan kuluessa, laskettaessa hänen luovutusvoittoaan vähennetään omaisuuden hankintamenosta veronalaisen luovutusvoiton määrä, jota ei luettu alkuperäisen luovuttajan veronalaiseksi tuloksi. Tämän sanktion avulla pyritään estämään liian nopeat edelleen luovutukset. (Juusela & Tuominen 2010, 92; Kukkonen 2010, 500)

Esimerkki 6: Huojennuksen menettäminen

Henkilö A on ostanut osakkeet isältään 500 000 euron kauppahinnalla. Isä on omistanut osakkeet yli kymmenen vuotta. Kauppaan on sovellettu huojennussääntöjä. Henkilö A kuitenkin edelleen luovuttaa osakkeet jo kahden vuoden jälkeen 1 000 000 eurolla, jolloin henkilö A rikkoo viiden vuoden karenssisääntöä. Isän hankintameno määrittämisessä on käytetty 40 prosentin hankintameno-olettamaa, jonka mukaan isän luovutusvoiton määräksi tulee $(500\,000 - (40\% \times 500\,000)) = 300\,000$ euroa. Koko luovutusvoitto on ollut isälle verovapaa. Henkilön A hankintameno olisi normaalisti 500 000 euroa, mutta sanktiona karenssisäännön rikkomisesta vähennetään 500 000 eurosta isän verovapaa luovutusvoitto 300 000 euroa. Siten henkilön A hankintamenoksi tulee 200 000 euroa. Henkilön A luovutusvoitoksi siis tulee $(1\,000\,000 - (500\,000 - 300\,000)) = 800\,000$ euroa, josta menee veroa 28 prosenttia eli 224 000 euroa.

Huojennussääntöjen soveltamiseen TVL:ssä liittyy vielä rajoitus alimmasta hyväksyttävästä kauppahinnasta. Mikäli kauppahinta on vähemmän kuin 75 prosenttia eli 3/4 omaisuuden käyvästä arvosta, katsotaan luovutuksen olevan lahja eikä kauppa (Immonen & Lindgren 2009, 93). Mikäli luovutus katsotaan lahjaksi, ei voida soveltaa tuloverotukseen liittyviä huojennuksia. Mikäli nämä kaikki edellä mainitut edellytykset täyttyvät, luovutusvoitto on omaisuuden luovuttajalle eli myyjälle verovapaata. Mikäli näitä huojennuksia ei voida soveltaa, tulee luovuttajan eli myyjän luovutusvoitosta maksaa 28 prosenttia veroa.

3.2.2 Elinkeinoverolain verohuojennukset

EVL ei sisällä samanlaisia verohuojennuksia sukupolvenvaihdosta koskien kuin TVL, mutta EVL:ssä on säädetty poikkeus koskien käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Käyttöomaisuudella tarkoitetaan elinkeinotoiminnassa pysyvässä käytössä olevia hyödykkeitä, kuten arvopapereita. (Syrjä 2010a, 66)

EVL 6b §:n mukaan elinkeinotoimintaa kuuluvien käyttöomaisuushyödykkeiden luovutukset ovat verovapaita, kun tietyt laissa määrätyt edellytykset täyttyvät (Lakari & Engblom 2009, 71). Käyttöomaisuuteen liittyvät verohelpotukset ovat mahdollisia vain osakeyhtiössä ja edellytyksenä on, että hyödykkeen tulee palvella elinkeinotoimintaa. Vaatimuksena verovapaudelle on, että luovuttavan yhtiön omistuksen pitää olla osakkeista vähintään kymmenen prosenttia. Verovapauden edellytyksenä on myös, että luovutettavat osakkeet on pitänyt omistaa vähintään yhden vuoden ajan. Luovutus on kuitenkin mahdollista toteuttaa useammassa erässä. Huomioitavaa on, ettei verovapaus koske lyhytaikaisia osakeomistuksia, vaan se on rajattu koskemaan vain pitkäaikaisia omistuksia. Mikäli edellä mainitut ehdot täyttyvät, voi luovuttaja eli myyjä luovuttaa käyttöomaisuusosakkeet ilman veroseuraamuksia luovutuksensaajalle. (Myrsky & Linnakangas 2010, 185,198)

3.2.3 Arvonlisäverotus ja varainsiirtoverotus vastikkeellisissa sukupolvenvaihdoksissa

Arvonlisäverotus koskee liiketoiminnan muodossa tapahtuvaa tavaroiden ja palveluiden myyntiä, joten sukupolvenvaihdosluovutus voi aiheuttaa arvonlisäveron suoritusvelvollisuuden tietyissä tilanteissa. Arvonlisäverotus saattaa tulla kyseeseen omaisuuden luovuttajalle eli myyjälle toteutettaessa omistajavaihdos substanssikaupan kautta eli silloin, kun koko liiketoiminta siirtyy jatkajalle. Huomioitavaa on, ettei arvonlisäverotus koske osakkeiden ja osuuksien luovutusta, joten osake- eli omistuskaupan myötä ei synny arvonlisäverotuksellisia veroseuraamuksia. (Kukkonen 2010, 461; Verohallinto 2011a, 25)

Liiketoiminta- eli substanssikauppa on pääsääntöisesti arvonlisäverotuksessa veroton, mikäli arvonlisäverolaissa (AVL) määrätyt edellytykset täyttyvät. AVL 19 § mukaan luovutettaessa liikettä tai sen osaa ja siihen sisältyviä tavaroita ja palveluita, ei kyseistä tilannetta pidetä myyntinä eli substanssikauppa on arvonlisäverotuksen osalta verovapaa. Jotta liiketoimintakauppa olisi arvonlisäverotuksessa verovapaa, tulee liiketoiminnan jatkajan jatkaa toimintaa, joka on arvonlisäverotuksessa vähennyskelpoista. Tämän lain tarkoituksena on yksinkertaistaa liiketoimintakaupan toteutusta. (Blumme et al. 2008, 225)

Varainsiirtovero kohdistuu pääasiallisesti vastikkeellisiin luovutuksiin, kuten kauppoihin. Varainsiirtoverotuksella tarkoitetaan veroa, jota luovutuksensaaja maksaa valtiolle kiinteistön ja arvopaperin luovutuksesta. (Valtiovarainministeriö 2011) Varainsiirtoveron määrä lasketaan kohteen käyvän arvon perusteella (Immonen 2008, 56).

3.3 Sukupolvenvaihdoksen verotus perintö- ja lahjaverotuksessa

Perintö- ja lahjaverotus ovat keskenään melko yhdenmukaisia ja siksi ne eroavat toisistaan hyvin vähän. Lahjaverotus on perintöveron ohella yhtä ankara, mikä johtuu osaksi siitä, että lahjaverotuksen kautta pyritään estämään perintöveron kiertäminen. Perintö- ja lahjaverotusta on kuitenkin pyritty keventämään viimeisten vuosien aikana lainsäädännön kautta. Ensimmäiseen verotusluokkaan kuuluvien henkilöiden verotusta kevennettiin vuonna 2009 kolmella prosenttiyksiköllä. Tällöin nykyisenlainen lahja- ja perintöverotus on keveämpi lähisukulaisille. (Juusela & Tuominen 2010, 164)

Perintö- ja lahjaverotus kohdistuu omaisuuden vastaanottajaan eikä omaisuuden luovuttajaan. Verotuksessa lahjan ja perinnön on katsottu soveltuvan verotettavaksi kohteeksi, sillä niiden myötä lahjansaajan veronmaksukyky nousee varallisuuden kasvaessa. Lahjaverotus

on vastaavanlainen vero kuin perintövero, minkä takia sen tehtävänä on osaltaan estää perintöveron kiertäminen. (Juusela & Tuominen 2010, 109)

Perinnönsaajat jaetaan parenteeleihin eli perimysryhmiin. Huomioitavaa on, että lahjan ja testamentin perusteella saatavan omaisuuden voi saada kuka tahansa. Perimysjärjestykseen kuuluvat saajat luokitellaan kolmeen eri parenteeliin. Ensimmäiseen parenteeliin kuuluvat rintaperilliset eli vainajan lapset ja heidän jälkeläisensä. Myös ottolapsi rinnastetaan rintaperilliseen. Jaettava omaisuus jaetaan tasan rintaperillisten kesken eli kaikki saavat yhtä suuren osan. Toiseen parenteeliin kuuluvat vainajan vanhemmat, joiden kesken omaisuus jaetaan tasan. Mikäli vanhemmat ovat kuolleet, saavat sisarukset omaisuuden jaettavakseen. Mikäli veli tai sisar on kuollut, saa perinnön hänen jälkeläisensä. Kolmannen parenteeliin kuuluvat vainajan äidin ja isän vanhemmat. Mahdollinen puoliso on myös yksi perijöistä ja puoliso menee toisen parenteelin ja tätä kaukaisempien sukulaisten edelle. Myös valtio on mahdollinen perijä, mikäli perittävälle omaisuudelle ei ole edellä mainittujen parenteelien mukaista perijää. Rajanvetona on, etteivät serkut voi periä vainajan omaisuutta. (Immonen & Lindgren 2009, 99–102)

PerVL 11§:ssä mukaan luovutuksensaajat jaetaan kahteen eri verotusluokkaan perintö- ja lahjaverotuksessa. Perintö- ja lahjaveron veroluokat eroavat toisistaan ja lahjaverotuksen veroluokkien verotus on ankarampaa kuin perintöverotuksen. Ensimmäiseen veroluokkaan kuuluvat luovutuksen tekijän aviopuoliso, hänen perillisensä suoraan ylenevässä ja alenevassa polvessa, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä tietyissä tapauksissa luovutuksen tekijän kihlakumppani. Toiseen veroluokkaan kuuluvat kaikki muut sukulaiset sekä vieraat. (Juusela & Tuominen 2010, 113; Lindholm 2010, 71) Liitteessä 2 löytyvät taulukot koskien näitä kahta veroluokkaa ja niiden verotusta.

Lahjaveron maksamisvelvollisuus alkaa, kun lahjansaaja saa lahjoitettavan omaisuuden haltuunsa. Tähän on kuitenkin poikkeuksena lykkäävä ehto, jonka mukaan verojen maksuvaatimus alkaa, kun ehto täyttyy ja omistusoikeus siirtyy lahjansaajalle. Tällöin lahjansaaja saa enemmän maksuaikaa verojen maksuun. (Lindholm 2007, 80–81) Perintöverotuksessa verovelvollisuus alkaa, kun perinnönjättäjä kuolee. Kuitenkin testamentissa saatava olla määräys, jonka mukaan perijä saa omaisuuden haltuunsa vasta tiettyjen ehtojen täytyttyä. Tällöin verovelvollisuus alkaa vasta tästä ehtojen täyttymishetkestä eikä kuolinhetkestä. (Lindholm 2010, 14)

3.3.1 Oikeuksien pidätys perintö- ja lahjaverotuksessa

Monesti lahjanantaja haluaa pidättää itselleen esimerkiksi hallintaoikeuden lahjoitettavaan omaisuuteen. Hallintaoikeus perustuu pääpiirteissään siihen, ettei lahjansaajan tarvitse maksaa veroa koko elinajan kattavasta nautintaoikeudesta. Lahjansaajan verotuksessa voidaan vähentää lahjoitettavan omaisuuden arvosta sellaisten veloitusten arvo, joiden nojalla lahjansaaja on velvollinen suorittamaan esimerkiksi rahallisen suorituksen lahjanantajalle eli hallintaoikeus vähentää lahjan arvoa ja samalla keventää lahjansaajan verotusta. (Immonen & Lindgren 2009, 173; Juusela & Tuominen 2010, 201) Hallintaoikeus arvostetaan siihen arvoon, joka hallintaoikeudella oli luopumishetkellä (Ossa 2009, 372).

Lahjanantaja voi myös antaa lahjan hallintaoikeuden kolmannelle osapuolelle. Hallintaoikeuden veroetu perustuu ikäkerroin taulukkoon, jonka mukaan alle 44-vuotiaalle luovutettu hallintaoikeus tuottaa suurimman veroedun. Tämä taulukko on liitteessä 3. Alle 44-vuotiaan ikäkerroin on kaikista korkein, jolloin hallintaoikeuden tuottama vuositulo kerrotaan tällä ikäkertoimella. Tällöin lahjan arvo vähenee enemmän kuin iäkkäämmän henkilön ikäkertoimen avulla. (Lindholm 2007, 64–65) Liitteen 4. esimerkkilaskelmasta ilmenee, miten ikäkerroin vaikuttaa hallintaoikeuden arvostukseen sekä kuinka hallintaoikeus vähentää verotettavan tulon määrää.

Tärkeää on huomioida, että hallintaoikeuksien pidätyksiin liittyy myös muutakin verotusta kuin perintö- ja lahjaverotus. TVL 37:2 §:n mukaan testamentilla tai lahjana saadun elinikäisen tai määräaikaisen nautintaoikeuden tuottama etuus on veronalaista tuloa joko pääomatulona tai ansiotulona (Ossa 2009, 367). Sukupolvenvaihdostilanteisiin liittyy poikkeus koskien hallintaoikeutta. Mikäli hallintaoikeus pidätetään yhtiöön, menetetään yleensä oikeus perintö- ja lahjaverolain huojennus- ja maksuajan pidennyssäännöksiin. Tämä perustuu siihen, ettei yritystoiminnan katsota jatkuvan. (Lindholm 2007, 72,75) Tästä syystä tulisikin tarkkaan laskea tuleeko hallintaoikeuden pidätyksen myötä saatu verohelpotus verotuksellisesti halvemmaksi kuin sukupolvenvaihdoshuojennus.

3.3.2 Sukupolvenvaihdoshuojennukset perintö- ja lahjaverotuksessa

Perintöön ja lahjaan liittyvät huojennukset voivat olla joko kokonaisia tai osittaisia. Osittaisen huojennuksen lakisäättely löytyy PerVL 55:1 §:stä ja kokonaishuojennukseen liittyvät säännökset ovat PerVL 55:5 §:ssä. Osittaishuojennuksen ja kokonaishuojennuksen edellytykset ovat pääosin samoja, mutta suurin ero niiden välillä liittyy vastikkeen suuruuteen. Silloin kun vastikkeen määrä on alle 50 prosenttia omaisuuden käyvästä arvosta, voidaan verotusta huojentaa vain osittain. Mikäli vastikkeen määrä on yli 50 prosenttia omaisuuden käyvästä arvosta, voidaan tilanteeseen soveltaa kokonaishuojennusta. (Juusela & Tuominen 2010, 184,188) Liitteessä 5. havainnollistetaan tarkemmin osittaishuojennusta. Laskeksen myötä ilmenee, kuinka verotuksen kannalta pienikin kauppahinnan korotus johtaa edullisempaan verotukseen.

Perintö- ja lahjavero määrätään yleensä käyvän arvon perusteella, mutta sukupolvenvaihdoshuojennuksien edellytysten täytyessä veron määrä perustuu vertailuarvoon. Tällöin ei kuitenkaan oteta huomioon koko vertailuarvon määrää, vaan 40 prosenttia tästä vertailuarvosta eli vertailuarvoa huojennetaan. Veroetu syntyy juuri käyvän arvon ja tämän vertailuarvon erotuksesta. (Lakari & Engblom 2009, 84–85; Kukkonen 2010, 486) Viime vuosina on käyty keskustelua vertailuarvon määrästä ja ehdotelmana olikin, että 40 prosentin sijaan olisi alettu käyttämään 20 prosenttia vertailuarvosta, jolloin verotuksen peruste olisi puoliintunut. Ehdotus ei kuitenkaan päätenyt lainsäädännöksi asti, joten 40 prosentin sääntö pätee edelleen. (Lakari 2009a, 61–63) Esimerkistä 7 ilmenee kuinka suuri ero verotuksessa syntyy kahden vaihtoehdon välille jos arvostuksessa voidaan soveltaa huojennuksia.

Esimerkki 7: Verotuksen perusteena oleva arvo perintö- ja lahjaverotuksessa

Huojennussäännön mukaan osakkeiden käyvän arvon ollessa 1 000 000 euroa ja kun vertailuarvo on 10 000, määrätään lahjaverot arvosta ($40\% \times 10\,000$) = 4 000. Ilman huojennusta verotuksen perusteena oleva arvo olisi osakkeiden käypä arvo eli 1 000 000 euroa. Tällöin verotuksen perusteena oleva arvo on vertailuarvoa käytettäessä huomattavasti pienempi kuin käypään arvoon arvosta.

Lähtökohtana huojennusten soveltamisessa PerVL mukaan on, että yritys vahvistaa tuloksansa elinkeinoverolain mukaan eli omaa siis EVL-statuksen. (Immonen & Lindgren 2009, 151; Juusela & Tuominen 2010, 134). Sukupolvenvaihdoshuojennusten edellytykset kos-

kevat luovutettavaa omaisuutta, toiminnan jatkamista sekä huojennuksen etukäteistä hakemista. Huomioitavaa on, että kaikkien edellytysten tulee täytyä, jotta verohuojennukset myönnetään verovelvollisen eli luovutuksensaajan hyväksi. Yksi edellytyksistä koskee lahjoitettavaa omaisuutta, jonka tulee olla sukupolvenvaihdostilanteessa koko yritys tai osa siitä. PerVL 57 §:ssä yrityksen luovutus on määritelty omistukseen oikeuttavien osakkeiden luovuttamiseksi. Yrityksen osalla tarkoitetaan vähintään kymmentä prosenttia omistamiseen oikeuttavista osakkeista. Ainoastaan omistusosuus ratkaisee, joten osakkeiden tuottamalla äänimäärällä ei ole merkitystä. (Juusela & Tuominen 2010, 155; Lakari & Engblom 2009, 86)

Lahja- ja perintöverotuksen sukupolvenvaihdoksen verohuojennukset edellyttävät aina vaatimusta huojennusten toteuttamisesta. Huojennusta tulee hakea etukäteen verotoimistolta kirjallisesti. Tälle tahdonilmaisulle ei ole asetettu tarkkoja muotovaatimuksia, vaan se on muodoltaan vapaamuotoinen. (Lindholm 2007, 99)

Yritystoiminnan jatkaminen on yksi huojennusten ehdoista. Tällöin verovelvollisen eli luovutuksensaajan pitää tehdä selvitys toiminnan jatkamisesta. Tilanne ja yritystoiminnan luonne vaikuttavat siihen mitä pidetään yritystoiminnan jatkamisena. Näin ollen yritystoiminnan jatkaminen on kokonaisuudessaan melko monitahoinen käsite. (Kukkonen 2010, 474) PerVL 57 §:n mukaan luovutuksensaajan osalta tarkastellaan hänen osallistumisensa laajuutta ja laatua arvioitaessa yritystoiminnan jatkuvuutta. Huojennuksen saaminen edellyttää siis luovutuksensaajan eli jatkajan henkilökohtaista työpanosta. (Immonen & Lindgren 2009, 163; Lakari & Engblom 2009, 87)

Osittaishuojennukseen liittyy vielä yksi edellytys, joka koskee veron alinta määrää. Lahja- ja perintöveron suhteellinen osuus tulee olla suurempi kuin 850 euroa, jotta osittainen verohuojennus voidaan myöntää. Tällä säännöksellä pyritään jättämään pienet verotussaanot pois huojennusten piiristä, sillä niiden merkitys yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamisessa on vähäinen. (Immonen & Lindgren 2009, 174; Juusela & Tuominen 2010, 184)

Luovutuksensaaja saattaa menettää huojennukset, mikäli hän luovuttaa eteenpäin pääosan saamastaan omaisuudesta ennen kuin viisi vuotta on kulunut edellisestä luovutuksesta. Pääosalla tarkoitetaan yli puolta omaisuudesta, johon verohuojennus on kohdistunut. Kyseinen karenssisäännös löytyy PerVL 55:4 §:stä ja sen tarkoituksena on estää verohuojennusten väärinkäyttöä ainoastaan verokierto tarkoituksessa sekä täten taata yritystoiminnan jatkaminen. Mikäli verovelvollinen luovuttaa omaisuuden eteenpäin ennen kuin

viiden vuoden määräaika on kulunut loppuun, määrätään verovelvollisen vahingoksi veronkorotussanktio. Tällöin vero, jota ei ole vielä maksuunpantu, maksuun pannaan korotettuna 20 prosentilla. Kyseinen säännös ei koske kuitenkaan konkurssitilanteita tai tilanteita joissa yritystoiminta lopetetaan kannattamattomana. (Immonen & Lindgren 2009, 183; Lakari & Engblom 2009, 89; Ossa 2006, 66) Tämän perusteella voidaan sanoa, että huojenusten hakeminen ei ole kannattavaa, jos tarkoituksena ei ole jatkaa yritystoimintaa, sillä karensisääntö on luonteeltaan hyvin ankara.

Erona tuloverotuksen verohuojennuksiin sukupolvenvaihdostilanteissa, perintövero- ja lahjaverotuksen huojennukset eivät edellytä sukulaisuutta luovutusten osapuolien välillä. Pääsääntöisesti luovutuksen vastaanottajana voi olla kuka tahansa luonnollinen henkilö. Huomioitavaa on, että perintö- ja lahjaveroasteikot vaihtelevat sen mukaan, mihin veroluokkaan verotettava kuuluu eli sukulaisuus vaikuttaa verotuksen määrään. (Juusela & Tuominen 2010, 164)

Huojennuksia voidaan myöntää veronmäärän ohella myös maksuaikaan. Nämä säännökset löytyvät PerVL 56 §:stä ja ne koskevat ainoastaan sukupolvenvaihdostilanteita, joihin sovelletaan verohuojennuksia. Huomioitavaa on, ettei kokonaishuojennusten kohdalla tarvita maksuajan pidennystä, sillä veroja ei tule silloin lainkaan maksettavaksi. Mikäli halutaan pidentää luovutuksensaajan maksuaikaa, tulee veron määrän olla vähintään 1700 euroa. Huomioitavaa on, että jokaisen verovelvollisen eli luovutuksensaajan tulee hakea maksuajanhuojennusta erikseen ennen verotuksen toimittamista. (Immonen & Lindgren 2009, 147–149, 182; Juusela & Tuominen 2010, 215–216; Lakari & Engblom 2009, 85)

Perintöveron maksamista voidaan lykätä PerVL 25:3 §:n perusteella, mikäli kuolinpesä hakee lykkäystä. Hakemus tulee jättää ennen verotuksen toimittamista ja pisin mahdollinen lykkäys on vuoden verran. Huomioitavaa on, ettei säännös koske lahjaverotusta ja muutenkin kyseinen järjestely on melko poikkeava yleisestä käytännöstä. (Immonen & Lindgren 2009, 190)

3.3.3 Arvonlisäverotus ja varainsiirtoverotus lahjassa ja perinnössä

Arvonlisäverovelvollisuutta ei synny luovuttajalle lahjojen ja perintöjen tapauksissa, sillä niissä ei ole kyse arvonlisäverovelvollisesta toiminnasta eli tavaroiden tai palveluiden

myynnistä. Jos oletetaan, että sukupolvenvaihdostilanteessa luovutettava omaisuus koskee osakeyhtiön osakkeita, ei tällöin tarvitse maksaa arvonalisäveroa, sillä arvopaperit eivät kuulu arvonalisäverotuksen piiriin.

Lähtökohtaisesti luovutuksensaajan on suoritettava varainsiirtoveroa kiinteistöjen ja arvopapereiden luovutuksista, mutta tähän on poikkeus koskien lahjaa ja perintöä. VSVL 2:4. 3:n mukaan varainsiirtoveroa ei tarvitse suorittaa lahjana tai perintönä saadusta omaisuudesta. Tämä kyseinen säännös koskee myös arvopapereita. (Juusela & Tuominen 2010, 104–105) Huomattavaa on, että varainsiirtoverotus koskee kuitenkin lahjaluonteista kauppaa, koska siihen sisältyy vastike (Lindholm 2007, 24).

3.4 Yritysjärjestelyiden ja oman pääoman muokkaamisen verokohtelu

Yritystä voidaan valmistella monin eri tavoin sukupolvenvaihdokseen, kuten aikaisemmin tutkielmassa on mainittu. Näiden järjestelyiden kannalta on tärkeää ottaa huomioon niiden verotus. Vero-oikeuden näkökulmasta on esimerkiksi tärkeää selvittää, mikä on siirtyvän omaisuuden luovutushinta luovuttajan verotuksessa. Kyseeseen tulee myös kysymys omistajan vaihtumisesta eli vaihtuuko omistaja järjestelyn myötä. (Immonen 2008, 8-9)

Verosuunnittelun merkitys korostuu juuri sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa. Yritysjärjestelyihin liittyy paljon erilaisia ongelmia, sillä lainsäädäntö on hyvin tulkinnanvaraista ja monimutkaista. Yritysjärjestelyihin kohdistuu samanaikaisesti monia lakeja, joten se on kokonaisuutena hyvin monimuotoinen suunnittelualue. Järjestelyitä tulee arvioida ennakkolta, jotta niiden veroseuraamukset ovat tiedossa ennen varsinaista toteutusta. Yritysjärjestelyille voidaan myös hakea ennakkotieto tai -ratkaisu. (Immonen 2008, 8,16)

3.4.1 Liiketoimintasiirron verotus

Liiketoimintasiirrossa omaisuus siirretään vastaanottavaa yhtiöön kirjanpitoarvojen mukaisena. Luovutettavan omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi luetaan verotuksessa poistamaton hankintamenon osa. (Immonen 2009, 16) Kun kauppa maksetaan apportin

avulla, on kyseessä pääsääntöisesti veronalainen tapahtuma. Liiketoimintasiirrossa vastikkeeksi kelpaavat ainoastaan osakkeet. EVL:n mukaisessa liiketoimintasiirrossa tapahtuva vaihtokauppa on kuitenkin säädetty verovapaaksi, mikäli vaaditut ehdot täyttyvät. Veroneutraalin liiketoimintasiirron yhtenä edellytyksenä on, että siirrettävänä on koko liiketoiminta tai ainakin yksi liiketoimintakokonaisuus ja siirron kohteena ovat kaikki varat, velat ja varaukset. Yhtenä edellytyksenä on myös, että liiketoimintaa jatketaan tulevaisuudessa sekä vastikkeena käytetään uusia tai vanhoja osakkeita. Mikäli nämä ehdot eivät täyty, verotetaan liiketoimintasiirtoa omaisuuden käyvän arvon mukaan. (Kukkonen 2010, 329, 338)

Liiketoimintasiirron kautta ei saavuteta pysyvää verohyötyä, sillä verotus vain lykkääntyy edelleen luovutuksen ajankohtaan. Veroetu saattaa kuitenkin olla pysyvä jos osakkeita ei luovuteta eteenpäin tai myöhemmässä luovutuksessa voidaan soveltaa EVL:n mukaista käyttöomaisuushyödykkeiden verovapautta. (Blumme et al. 2008, 172,182)

Varainsiirtoverotus koskee liiketoimintasiirron luovutuksensaajaa siinä tapauksessa, että siirron yhteydessä lasketaan liikkeelle uusia osakkeita vanhaan yhtiöön. Varainsiirtoa veroa ei tarvitse maksaa jos liiketoimintasiirto kohdistuu siirron myötä perustettavaan yhtiöön. Täten vastaanottavalla yhtiöllä on vaikutusta varainsiirtoverotukseen. Kuitenkin varainsiirtoveron määrässä on mahdollista säästää, kun ensin siirretään liiketoimintakokonaisuus toiseen yhtiöön, joka sen jälkeen myydään osakekaupalla. Varainsiirtoverotuksessa käytetään käypää arvoa laskettaessa veron määrää. Huomattavaa on, että tietyissä, varsin rajatuissa tapauksissa, voidaan yhtiö vapauttaa varainsiirtoverovelvollisuudesta. Edellytyksenä on, että yhtiön tulee täyttää EVL 52d §:ssä asetetut edellytykset eli luovutuksen kohteen tulee olla liiketoimintakokonaisuus, jatkuvuudenperiaatteen tulee toteutua ja vastikkeena tulee olla uusia tai vanhoja osakkeita. Viimeisenä edellytyksenä on yritystoiminnan jatkuvuus eli vastaanottajan tulee jatkaa siirrettävää liiketoimintaa. Liiketoimintasiirtoon ei sisälly arvonlisäverotusta. (Kukkonen 2010, 327; Lakari & Engblom 2009, 184–187)

3.4.2 Osakevaihdon verotus

Monesti yrityskauppa voidaan toteuttaa osakevaihdon kautta. Osakevaihdossa ei synny veroseuraamuksia, sillä sitä ei pidetä verotuksessa luovutuksena. Kuitenkin rahavastik-

keen osalta sitä pidetään luovutuksena eli rahavastikkeen suuruinen osuus kuuluu verotettavan luovutuksen piiriin. (Järvenoja 2007, 232)

Osakkeiden rahavastikeosuutta verotetaan joko EVL:n tai TVL:n mukaan ja rahavastikkeen määrä saa olla enintään kymmenen prosenttia vastikkeena olevien osakkeiden nimellisarvosta. Osakevaihto on verovapaa vain, jos molemmat siihen osalliset yhtiöt ovat EVL 52:2 §:ssä säädetyt edellytykset täyttäviä. Edellytyksenä on, että yhtiöt ovat osakeyhtiöitä ja rahavastikkeen määrän tulee olla enintään kymmenen prosenttia osakkeiden nimellisarvosta. Edellytyksenä on myös, että hankkiva yhtiö saa osakevaihdon myötä osakkeita niin, että niiden tuottama äänimäärä vastaa yli 50 prosenttia koko äänimäärästä. (Kukkonen 2010, 343) Huomioitavaa on, ettei verohuojennus koske tilanteita, joissa hankkiva yhtiö on jo aiemmin omistanut puolet osakekannasta. Osakevaihtoa voidaan verottaa myös pelkästä vaihdosta verottamalla osakkeiden arvonusua luovutusvoittona. (Blumme et al. 2008, 25–27; Ukkola & Vilppula 2004, 205) Esimerkki 8 ilmentää osakevaihdon toteutusta ja sen verotuksellisia seuraamuksia.

Esimerkki 8: Osakevaihto

Henkilö A omistaa yhtiön A ja henkilö B omistaa yhtiön B. Yhtiö A hankkii yhtiö B:n koko osakekannan. Henkilö B on maksanut yhtiön B osakekannasta 100 000 euroa ja yhtiö B on nyt arvoltaan 200 000 euroa. Jos henkilö B myy osakkeet henkilölle A, realisoituu henkilölle B luovutusvoittoa $(200\,000 - 100\,000) = 100\,000$ euroa. Mikäli tilanne toteutetaan osakevaihdon kautta, henkilö B saa luopuessaan yhtiöstä B yhtiön A osakkeita vastineeksi, jolloin verotettavaa luovutusvoittoa ei synny. Tällöin yhtiöstä B tulee yhtiön A omistaja. Henkilölle B syntyy vasta verotettavaa luovutusvoittoa, kun hän myy osakevaihdon kautta saamansa yhtiön A osakkeet eteenpäin. (mukaillen Ossa 2006, 204)

Monesti osakevaihdossa verotus vain lykkääntyy, kuten esimerkissä 8 on huomattavissa. Tällöin pysyvää veroetua ei saavuteta, vaan verotus lykkääntyy tällöin siihen ajankohtaan, jolloin osakkeet luovutetaan edelleen eteenpäin. Veroetua saattaa kuitenkin syntyä verokantojen muutoksista. (Immonen 2008, 371)

Osakevaihtoon liittyy myös varainsiirtovero, jota luovutuksensaajan on maksettava osakkeiden käyvästä arvosta 1,6 prosenttia. Osakkeiden luovuttaja ei joudu maksamaan varainsiirtoveroa, mikäli hankkiva yhtiö antaa vastikkeeksi uusia osakkeita vanhojen sijaan.

Tämä säännös perustuu siihen, ettei osakemerkintä ole varainsiirtoverovelvollisuutta aiheuttava luovutus. Osakevaihto ei aiheuta arvonlisäverovelvollisuutta, sillä siinä ei ole kyse arvonlisäverovelvollisesta toiminnasta. (Juusela et al. 2010, 43–45)

3.4.3 Jakautumisen verotus

Jakautumisen verokohteluun vaikuttaa käytettävä verolainsäädäntö, sillä EVL:n ja OYL:n mukaiset säännökset eroavat toisistaan. Veroneutraali jakautuminen on mahdollinen kummassakin jakautumismuodossa eli kokonais- ja osittaisjakautumisessa. Mikäli jakautuminen toteutetaan jatkuvuusperiaatteen mukaisesti niin, että kaikki veroneutraalin verokohtelun edellytykset täyttyvät, ei jakautuvalle yhtiölle ja sen osakkeenomistajille koidu veroseuraamuksia. (Leppiniemi & Walden 2009, 477–479)

Edellytyksenä jatkuvuusperiaatteen lisäksi on, että rahavastikkeen määrä saa olla enintään kymmenen prosenttia luovutettavan omaisuuden arvosta. Osakkeiden vaihtoa ei veroteta luovutuksena, mutta rahavastike verotetaan luovutusvoittona. Jakautumisen myötä yhtiön toiminta voidaan jakaa omiksi yhtiökseen liiketoimintakokonaisuuksien mukaan, minkä jälkeen osakkeenomistajat voivat myydä osakkeet osakekaupalla jatkajalle. (Verohallinto 2011a, 27).

Varainsiirtoverovapauden edellytyksenä on sekä EVL:n 52c §:n että OYL:n 17 luvun säännösten noudattaminen (Blumme et al. 2008, 223). Osakkeenomistajan ei ole suoritettava veroa jakautumisen perusteella saamistaan vastaanottavan yhtiön uusista osakkeista, sillä uudet osakkeet on vapautettu varainsiirtoverosta. Huomioitavaa on, että vanhoista osakkeista tulee maksaa veroa. Vastaanottavan yhtiön on suoritettava veroa siltä osin, kun vastike suoritetaan rahavastikkeen osalta. Jakautuminen ei aiheuta arvonlisäverovelvollisuutta, sillä siinä ei ole kyse arvonlisäverovelvollisesta toiminnasta. (Verohallinto 2010)

Mikäli yhtiön toimintaa muutetaan ensin jakautumisella ja sen jälkeen osakkeet myydään heti osakekaupalla, sisältyy toimenpiteeseen veronkiertämisen riski. Oikeuskäytännön mukaan kuitenkin jakautumista pidetään varsin yleisenä ja hyväksyttävänä ennakkotoimenpiteenä ennen sukupolvenvaihdosta. (Juusela & Tuominen 2010, 248–250) Jos tilanteeseen sisältyy veronkierron riski, on suositeltavaa varmistaa verotus ennakkoon esimerkiksi ennakkoratkaisun muodossa.

3.4.4 Osakeannin verotus

Yhtiön kannalta osakeanti on pääomasijoitus yhtiöön. Pääomasijoitus ei ole yhtiölle veronalainen tapahtuma, kuten EVL 6:1 § 2. kohdassa todetaan. Monesti sukupolvenvaihdostilanteissa osakeanti halutaan toteuttaa vastikkeettomana, mikä ei sinänsä ole mahdollista, jos vastikkeettomuudelle on olemassa painavat taloudelliset perusteet. (Juusela & Tuominen 2010, 258)

Lähtökohtana osakeannissa on, että merkintähinta vastaa käypää arvoa. On kuitenkin mahdollista käyttää käypää arvoa alempaa merkintähintaa, mikä on sukupolvenvaihdostilanteissa suhteellisen yleistä. Huomioitavaa on, että vastikkeettomuus tai alihinnoittelu saattaa aiheuttaa veroseuraamuksia osakkeenmerkitsijälle. Mikäli osakkeenmerkitsijä saa osakkeet alle käyvän arvon, voidaan tilanne katsoa lahjaksi. Tällöin sovellettavaksi tulevat lahjaverolain säädökset. Verotus siis pitkälti määrittää kuinka osakeanti kannattaa hinnoitella. (Juusela & Tuominen 2010, 259–260)

Apportin antajan ei tarvitse maksaa osakkeiden merkinnässä vastikkeena saamistaan yhtiön uusista osakkeista varainsiirtovero. Mikäli osakeannissa luovutetaan kuitenkin yhtiön hallussa olevia vanhoja osakkeita, luovutuksesta suoritetaan varainsiirtovero normaalisti. (Verohallinto 2011a, 23)

3.4.5 Omien osakkeiden hankinnan verotus

OYL:n mukaan lähtökohtana on, että omia osakkeita hankintaan osakkeenomistajien omistuksen suhteessa ja samaan hintaan. Suunnatussa hankinnassa voidaan kuitenkin poiketa omistuksenmukaisesta hankintaperiaatteesta. (Immonen 2008, 300) Omien osakkeiden lunastaminen ei ole veronalaista tuloa, mikäli EVL 6:1b §:ssä säädetyt ehdot täyttyvät. Huomioitavaa on, että EVL 6b § koskee vain EVL:n mukaan verotettavaa yhtiötä ja sen käyttöomaisuushyödykkeitä, jotka verovelvollinen on omistanut vähintään vuoden. (Kukkonen 2010, 515) Osakkeenomistaja, joka luovuttaa osakkeita yhtiölle, on saamansa luovutusvoiton osalta verovelvollinen, kuten normaalissa osakeluovutuksessa. Omien osakkeiden hankinnassa on periaatteessa kyse yhtiön ja osakkeenomistajan välisestä

kaupasta, joten luovuttajan eli osakkeenomistajan luovutusvoittoa verotetaan tällöin pääomatulona. (Immonen & Lindgren 2009, 228) Omien osakkeiden lunastamiseen eivät sovellu luovutusvoittoon liittyvät huojuennukset, sillä luovutuksensaajana on osakeyhtiö (Ossa 2006a, 224). Esimerkki 9 ilmentää omien osakkeiden hankintaan liittyvää verotusta.

Esimerkki 9: Omien osakkeiden lunastaminen

Henkilö A omistaa Yhtiöstä X 70 %, hänen tyttärensä B omistaa 15 % ja toinen tytär C omistaa 15 %. Tarkoituksena on toteuttaa sukupolvenvaihdos niin että Yhtiö X lunastaa kaikki osakkeet itselleen henkilöltä A. Henkilö A osti osakkeet kymmenen vuotta sitten 10 000 eurolla. Nyt osakkeiden arvo on 100 000 euroa. Luovutukseen ei sovelleta EVL 6b § mukaista verovapautta. Kaikki TVL:n mukaiset sukupolvenvaihdoksen verohuojennusten edellytykset täyttyvät. Henkilö A voi hyödyntää 40 prosentin hankintameno-olettamaa ja tällöin luovutusvoiton määrä on $((100\,000 - (100\,000 \times 40\%)) = 60\,000$ euroa. Luovutusvoitosta maksetaan veroa 28 prosentin verokannan mukaan eli veron määrä on 16 800 euroa. Jos henkilö A olisi vain myynyt osakkeet tyttärilleen, ei verotettavaa luovutusvoittoa olisi syntynyt, sillä sukupolvenvaihdoshuojennusten edellytykset olisivat täyttyneet. Jos tilanteessa olisi voitu soveltaa EVL 6 b §:n säännöksiä, veroseuraamuksia ei olisi koitunut siinäkään tapauksessa.

Sukupolvenvaihdostilanteissa pyritään arvostamaan osakkeet mahdollisimman alhaiseen arvoon. Tällöin saattaa tulla kyseeseen kysymys lahjaverotuksesta. Lahjan voidaan katsoa tulevan niiden osakkeenomistajien osaksi, joilta osakkeita ei ole hankittu. Omien osakkeiden hankinnassa hankkivan yhtiön tulee maksaa varainsiirtoveroa arvopapereista 1,6 prosenttia. (Juusela & Tuominen 2010, 262–263)

Joissain tilanteissa omien osakkeiden hankinta saatetaan katsoa peiteltyksi osingoksi, etenkin jos hinnoittelu on poikkeavaa ja hinta eroaa käyvästä arvosta huomattavasti. Peiteltyyn osingon verotus on ankaraa, sillä 70 prosenttia luovutusvoitosta verotetaan ansiotulona ja 30 prosenttia on verovapaata. Monesti kuitenkin sukupolvenvaihdostilanne katsotaan hyväksyttäväksi syyksi toimittaa omien osakkeiden lunastus. (Immonen & Lindgren 2009, 217; Kukkonen 2010, 252)

4. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten sukupolvenvaihdos toteutetaan verotuksen näkökulmasta. Tätä kysymystä lähestytään määrittelemällä sukupolvenvaihdoksen toteutustavat yleisellä tasolla koskien pieniä osakeyhtiöitä, minkä jälkeen tutkimuksessa käy-

dään läpi näiden toteutustapojen verotuksellisia seuraamuksia. Tutkimuksessa ei etsitä yhtä oikeaa vastausta, vaan siinä käydään läpi yleisellä tasolla sukupolvenvaihdoksen verotuksen toteutumista. Tutkimuksessa hyödynnetään paljon lainsäädäntöä ja muuta lakikirjallisuutta. Esimerkkilaskelmat havainnollistavat käytännön tasolla sukupolvenvaihdostilanteen veroseuraamuksia.

Sukupolvenvaihdos on aiheena hyvin ajankohtainen, sillä Suomi kuuluu koko Euroopan ohella nopeasti ikääntyviin maihin, joten yritykset tarvitsevat lisääntyvissä määrin jatkajia liiketoiminnoilleen. Yrityksen elinkaaren ja liiketoiminnan jatkuvuuden kannalta sukupolvenvaihdos on kriittinen tekijä, sillä sen toteutuksessa monet asiat voivat epäonnistua ja täten vaarantaa koko yrityksen tulevaisuuden. Yhteiskunnan kannalta sukupolvenvaihdosten onnistuminen on tärkeää, sillä omistajavaihdosten onnistumisten myötä voidaan turvata työllisyys ja sitä kautta yhteiskunnallinen hyvinvointi.

Verosuunnittelu on myös tärkeä osa koko omistajanvaihdoksen toteutusprosessia, sillä sen avulla verotusta voidaan suunnitella järkevästi minimoiden verokustannukset. Koko sukupolvenvaihdosprosessin onnistumisen takaamiseksi, tulisi verotus ennakoida mahdollisimman tarkasti etukäteen. Jossain tapauksissa verosuunnittelun ja veronkierron raja saattaa hämärtyä, jolloin saattaa syntyä veronkierron riski. Veronkiertoon liittyvät sanktiot ovat ankaria, joten etenkin epävarmoissa tapauksissa verokohtelun ennakointi muun muassa ennakkoratkaisun muodossa on paikallaan.

Yleisimpiä tapoja toteuttaa sukupolvenvaihdos ovat vastikkeellinen kauppa sekä lahja ja perintö. Eri toteutustapoihin liittyy omat lainsäädäntönsä ja siksi niiden verotukselliset seuraamukset eroavat toisistaan melko huomattavasti. Sukupolvenvaihdokseen liittyvät verohuojennukset ovat keskeinen osa omistajavaihdoksen toteutusta. Sukupolvenvaihdoshuojennusten myötä on mahdollista saada merkittäviä veroetuja, sillä joissain tapauksissa veroa ei tarvitse välttämättä maksaa lainkaan. Siksi sukupolvenvaihdosta toteutettaessa tulisikin riittävän aikaisin ottaa selvää mahdollisista huojennuksista. Huojennuksiin liittyy kuitenkin tiukkoja ehtoja, joiden kaikkien on täytyttävä, jotta huojennukset olisi mahdollista saada verotuksessa. Sukupolvenvaihdoshuojennusten ehdot ja ehtojen rikkomisesta koituvat sanktiot on määritelty tarkkaan veronkierron estämiseksi. Omistajavaihdostilanteissa tulee myös ottaa huomioon arvonlisä- ja varainsiirtoverotus, sillä niiden määrä lisää kokonaisverotaakkaa.

Verotuksen kannalta on tärkeää huomioida luovutettavan varallisuuden arvostaminen ja hinnoittelu. Eri sukupolvenvaihdoksen toteutusmuodoissa omaisuus arvostetaan eri tavoin, jolloin voi olla hyödyllistä muokata yritystä esimerkiksi taseen järjestelyiden kautta sopivammaksi luovutusta varten. Monissa tilanteissa pieni hinnanmuutos saattaa suoda suhteellisesti suuremman verohyödyn, kuin mitä siitä koituu kustannuksena lisähinnan muodossa. Esimerkiksi hallintaoikeuden pidätyksen myötä menetetään sukupolvenvaihdoshuojennukset, mutta silti tilanteesta riippuen huojennusten menetys saattaa tulla verotuksellisesti suhteessa halvemmaksi kuin huojennukset. Juuri tästä syystä on tärkeää laskea ja arvioida eri ratkaisujen veroseuraamukset tarkasti etukäteen.

Verotuksen kannalta on tärkeää huomioida tulon jakautuminen EVL ja TVL tulonlähteisiin. Vastikkeellisissa sukupolvenvaihdoksissa EVL ja TVL verovelvolliset voivat kummatkin saada huojennukset. EVL:ssä on myös poikkeussääntö koskien käyttöomaisuushyödykeitä, joiden luovutus on edellytysten täytyessä verovapaa. Perintö- ja lahjaverotuksen huojennuksiin sisältyy vaatimus EVL-toiminnan harjoittamisesta, jolloin TVL:n mukaan verotettava verovelvollinen ei tällöin pääsääntöisesti ole oikeutettu huojennuksiin. Tulojako vaikuttaa myös luovutusvoiton laskemiseen vastikkeellisissa kaupoissa. Jako tulonlähteisiin vaikuttaa myös yritysjärjestelyiden toteuttamiseen, sillä osaan yritysjärjestelyistä liittyy määräyksiä verotettavasta tulolajista. Edellä mainittujen tekijöiden perusteella voidaan sanoa tulonlähteen merkitys vaikuttaa siis olevan merkittävä tekijä omistajavaihdoksen verotuksessa.

Yhtenä osana sukupolvenvaihdokseen liittyvät yritysjärjestelyt ja muut valmistautumiskeinot omistajamuutokseen. Yritysjärjestelyiden tarkoituksena on lähinnä muokata yritystä luovutettavaan muotoon. Jos esimerkiksi yhtiö sisältää sellaista liiketoimintaa, jota jatkaja ei halua jatkaa, voidaan yhtiö jakautumisen avulla jakaa kahdeksi yhtiöksi. Samalla yhtiön tasetta voidaan keventää siirtämällä turhaa varallisuutta pois yhtiöstä, sillä turha varallisuus vain suotta nostaa yrityksen arvoa. Huomioitavaa näissä valmistautumiskeinoissa on, se että mahdollisella rahavastikkeella saattaa olla verotuksellisia seuraamuksia. Yritysjärjestelyiden toteutus tapahtuu yleensä pitkällä tähtäimellä, joten niiden toteuttamiseen tulisikin varata oma aikansa. Esimerkiksi jatkaja voidaan ottaa yhtiöön mukaan lisäten vähitellen hänen omistustaan.

Sukupolvenvaihdos on kokonaisuudessaan varsin monivaiheinen ja pitkäkestoinen prosessi, jonka toteuttamisessa tarvitaan riittävästi aikaa ja suunnittelua. Verotuksellisesta

näkökulmasta omistajavaihdoksiin liittyy hyvin paljon lainsäädäntöä ja poikkeustapauksia, joiden tunteminen on ensiarvoisen tärkeää. Sukupolvenvaihdoksen toteutuksen kannalta onkin tärkeää tuntea lainsäädäntö ja varautua lainsäädännöllisiin muutoksiin jo etukäteen.

Tulevaisuudessa on mahdollista että sukupolvenvaihdostilanteisiin liittyvää verotusta pyritään edelleen keventämään. Kansainvälisellä tasolla perintö- ja lahjaverotus on monissa maissa poistunut tai poistumassa lähivuosina. Tulevina vuosina selviää mihin suuntaan Suomessa verojärjestelmää kehitetään yleisellä tasolla ja etenkin sukupolvenvaihdoksia koskien.

LÄHDELUETTELO

- Andersson, E. (2009) Elinkeinoverolaki saavutti 40 vuoden iän. Tilisanomat 3, 30, 48–49.
- Andersson, E. Ikkala, J. & Penttilä, S. (2009) Elinkeinoverolain kommentaari. 12. uud. p. Helsinki, Talentum.
- Andersson, E. & Linnakangas, E. (2006). Tuloverotus. 7. uud. p. Helsinki, Talentum
- Blumme, N. Pitkänen, T. Raunio, M & Äärilä, L. (2008) Yritystoiminnan uudelleenjärjestely. Helsinki, KHTpro.
- Greenberg J. (2010) All in the family. CAmagazine, 30-32.
- Hirsijärvi, P. Remes, P. & Sajavaara, P. (2003) Tutki ja kirjoita. 11. p. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Immonen, R. & Lindgren, J. (2009) Onnistunut sukupolvenvaihdos. 3. uud. p. Helsinki, Talentum.
- Immonen, R. (2008) Yritysjärjestelyt. 4. uud. p. Helsinki, Talentum.
- Immonen, R (2009) a Yrityksen sukupolvenvaihdoksen huojennus – missä mennään. Tilisanomat 1, 30, 49–51.
- Immonen, R. (2009) b Yritysjärjestelyitä koskevia uusia lakeja ja tulkintoja. Verotus 59, 1, 12-21.
- Juusela, J. & Tuominen, S. (2010) Sukupolvenvaihdoksen verotus. Helsinki, WSOYpro.
- Juusela, J & Wahlroos, H. (2010) Yrittäjän verosuunnittelu epävarmuustilanteessa. Tilisanomat 3, 31, 28–31.
- Järvenoja, M. (2007) Yritysjärjestelyiden verotus. Helsinki, WSOYpro.
- Kotiranta, K. Raunio, M. Romppainen, L. & Ukkola, O. (2007) Varojen jakaminen ja verotus osakeyhtiössä. Jyväskylä, KHT-media.
- Kukkonen, M. (2010) Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus. 2. uud. p. Helsinki, Talentum.
- Lakari, T. & Engblom, A. (2009) Käytännön sukupolvenvaihdos – yritysrakenteet ja verotus. Helsinki, KHTpro.

- Lakari, T. (2009) a Jäikö sukupolvenvaihdosten verokohtelu ennalleen? Tilintarkastus revision 2, 61–63.
- Lakari, T. (2009) b Yritystoiminnan lopettaminen ja sukupolvenvaihdos. 3. uud. p. Helsinki, Verotieto Oy.
- Leppiniemi, J & Walden, R. (2009) Tilinpäätös- ja verosuunnittelu. 10. uud. p. Helsinki, WSOYpro.
- Lindholm, T. (2007) Lahjaverokirja. 7. uud. p. Helsinki, Verotieto Oy.
- Lindholm, T. (2010) Perintöverokirja. 11. uud. p. Helsinki, Verotieto Oy.
- Malinen, P (2003) Problems in transfer of business experienced by Finnish entrepreneurs. Journal of Small Business and Enterprise Development 11, 1, 130-139.
- Molly, V. Laveren, E & Deloof, M. (2010) Family Business Succession and Its Impact on financial Structure and performance. Family Business Review 23, 2,131-147.
- Myrsky, M. & Linnakangas, E. (2010) Elinkeinoitulon verotus. 3. uud. p. Helsinki, Talentum.
- Mähönen, J. & Villa, S. (2009) Osakeyhtiö IV – osakeyhtiö ja verotus. Helsinki, WSOYpro.
- Nykänen, P. (2010). Korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytäntöä luovutusvoittoverotuksesta kesältä 2009. Verotus 59, 1, 40–50.
- Ossa, J. (2006) a Myyntivoittoverotus käytännössä. Helsinki, Tietosanoma Oy.
- Ossa, J. (2006) b Perhe, perintö ja verotus. Helsinki, WSOYpro.
- Ossa, J. (2007) Varojen siirto osakeyhtiölle ja verotus. Yhtiöoikeudellisia kirjoituksia, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. 43–62.
- Penttilä, S. (2009) Edellyttävätkö yritysjärjestelyt vastiketta. Tilisanomat 2, 30, 44–47.
- Puronen, P. (2008). Perintö- ja lahjaverotus. 9. uud. p. Helsinki, Talentum.
- Räbinä, T. & Nykänen, P. (2006). Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus. Helsinki, Talentum.

- Siikakarla, P. J. (2001). Onnistunut yrityskauppa ja sukupolvenvaihdos. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino.
- Stenholm, P.(2003) Yrityksen sukupolvenvaihdos ja sen tukeminen. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Edita Publishing Oy.
- Syrjä, P. (2010) a Pienten osakeyhtiöiden verosuunnittelu - empiirinen tutkimus. Väitöskirja. Lappeenranta, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, kauppatieteellinen tiedekunta. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 381.
- Syrjä, P. (2010) b Pienten yritysten verosuunnittelukäytänteissä eroja. Tilintarkastus – Revision 6/2010 16–19.
- Stenqvist, K (2009) Yritysjärjestelyitä koskevat lainmuutokset. Tilintarkastus – Revision 3/2009, 17.
- Tihula, S. (2008) Management Teams in Managing Succession – Learning in the Context of Family-Owned SMEs. Väitöskirja. Kuopio, Kuopion yliopisto, Informaatioteknologia ja kauppatieteet.
- Ukkola, O. & Vilppula, T. (2004) Yrityksen omistus muutoksessa – sukupolvenvaihdos, yhtiömuoto, verotus. Helsinki, Edita Publishing Oy.
- Valtiovarainministeriö (2011) Varainsiirtoverotus [verkkodokumentti].[Viitattu 10.3.2011] Saatavilla http://www.vm.fi/vm/fi/10_verotus/01_henkiloverotus/05_varainsiirtovero/index.sp
- Verohallinto (2011) a Verohallinnon ohje 137/349/2011 – Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa. Verohallinto.
- Verohallinto (2011) b Verotuksen historia Suomessa - Verohallinnon julkaisu 381.09. Verohallinto.
- Verohallinto (2010) Varainsiirtoverotuksen asiakaspalveluohje. [verkkodokumentti].[Viitattu 15.4.2011] Saatavilla http://www.vero.fi/?path=5,40&article=9333&domain=VERO_MAIN&language=FIN#eka.

Verohallitus (2009) Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa 746/36/2009.

Verohallitus.

Veronmaksajat (2011). Myyntivoitto eli luovutusvoitto. [verkkodokumentti].[Viitattu 10.3.2011] Saatavilla <http://www.veronmaksajat.fi/omatveroasiat/myyntivoitto>.

Virtanen, A. (2002) Laskentatoimi ja moraali - Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpito tavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastus tavasta. Väitöskirja. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta.

Yritys-Suomi (2011) Sukupolvenvaihdos [verkkodokumentti].[Viitattu 10.2.2011]. Saatavilla <http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?nodeid=15653>.

LIITTEET

Liite 1: Esimerkki: Luovutusvoiton laskeminen

Osakeyhtiön osakkeet myydään hintaan 300 000 euroa. Luovutusvoittoa laskettaessa tulee selvittää, mitä myyjä on aikoinaan itse maksanut samoista osakkeista. Oletetaan, että myyjä on perustanut yhtiön 10 000 euron osakepääomalla. Osakepääomaa on myöhemmin korotettu 20 000 eurolla, joten hankintamenoksi saadaan 30 000 euroa. Voiton hankkimisesta syntyneet menot voidaan vähentää myyntihinnasta. Yhtiöllä näitä voiton hankkimiskustannuksia on 2 500 euroa.

Todellisen hankintamenon mukaan:

Myyntihinta	300 000
./. Osakepääoma	- 10 000
./. Osakeannissa merkityt osakkeet	- 20 000
./. Voiton hankkimiskulut	- 2 500
<hr/>	
= Voitto	267 500

Hankintameno-olettaman mukaan:

Alle 10 vuotta omistetut osakkeet (20 % hankintameno-olettama)

Myyntihinta	300 000
./. Hankintameno-olettama (20 % x 300 000)	- 60 000
<hr/>	
= Voitto	240 000

Yli 10 vuotta omistetut osakkeet (40 % hankintameno-olettama)

Myyntihinta	300 000
./. Hankintameno-olettama (40 % x 300 000)	-120 000
<hr/>	
= Voitto	180 000

Liite 2: Perintö- ja lahjaverotuksen verotus eri veroluokissa

Taulukko 1: I veroluokan perintöverotus (Juusela & Tuominen 2010, 114)

Verotettavan osuuden arvo euroa	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, euroa	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000 – 40 000	100	7
40 000 – 60 000	1 500	10
60 000 –	3 500	13

Taulukko 2: II veroluokan perintöverotus (Juusela & Tuominen 2010, 114)

Verotettavan osuuden arvo, euroa	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, euroa	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000 – 40 000	100	20
40 000 – 60 000	4 100	26
60 000 –	9 300	32

Taulukko 3: I veroluokan lahjaverotus (Juusela & Tuominen 2010, 114)

Verotettavan osuuden arvo euroa	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, euroa	Veroprosentti ylimenevästä osasta
4 000 – 17 000	100	7
17 000 – 50 000	1 010	10
50 000 –	4 310	13

Taulukko 4: II veroluokan lahjaverotus (Juusela & Tuominen 2010, 114)

Verotettavan osuuden arvo euroa	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, euroa	Veroprosentti ylimeneväs-tä osasta
4 000 – 17 000	100	20
17 000 – 50 000	2 700	26
50 000 –	11 280	32

Liite 3: Tuotto- ja hallintaoikeuden ikäkerrointaulukko

Taulukko 5: Tuotto- ja hallintaoikeuden kertoimen määräytyminen (Juusela & Tuominen 2010, 204)

Verovelvollisen ikä	Luku jolla vuositulon määrä kerrotaan
alle 44 vuotta	12
44–52 vuotta	11
53–58	10
59–63	9
64–68	8
69–72	7
73–76	6
77–81	5
82–86	4
87–91	3
92 tai enemmän	2

Liite 4: Esimerkki: Oikeuksien pidätys lahja- ja perintöverotuksessa

Isä lahjoittaa pojalleen osakeyhtiönsä osakkeet, mutta pidättää itselleen hallintaoikeuden koko eliniäkseen. Hallintaoikeuden käypä arvo on 1 000 000 euroa ja hallintaoikeuden vuosituotoksi on laskettu 2000 euroa. Lahjoitushetkellä isän ikä on 69 vuotta. Kun lasketaan pojan lahjaveroa, vähennetään käyvästä arvosta (1 000 000 euroa) isän eliniäkseen pidättämä hallinta-oikeuden arvo. Tällöin hallinta-oikeuden vuosituotto on tällöin $12 \times 2000 = 24\,000$ euroa. Ikäkerrointaulukosta valitaan kertoimeksi luku seitsemän, sillä isän ikä lahjoitushetkellä on 69 vuotta. Lahjan arvosta vähennetään siis isän hallintaoikeuden arvo $7 \times 24\,000 = 168\,000$ euroa, joten lahjavero määrätään maksettavaksi $1\,000\,000 - 168\,000 = 832\,000$ eurosta. Lahjaveron määrä on siis näin ollen liitteen 2 mukaisen lahjaverotaulukon mukaan $(832\,000 - 50\,000) \times 13\% + 4310 = 105\,970$. Ilman hallintaoikeuden pidättämistä veron määrä olisi ollut $(1\,000\,000 - 50\,000) \times 13\% + 4310 = 127\,810$ euroa.

Liite 5: Esimerkki: Osittaishuojennus lahja- ja perintöverolain mukaan

Isä myy kaikki osakkeet pojalleen osakeyhtiöstä A. Omaisuuden käypä arvo on 1 000 000 euroa. Vertailuarvo arvostamislain mukaan on 500 000 eli puolet käyvästä arvosta. Kauppahinnaksi sovitaan 300 000 euroa, mikä ei ole 50 prosenttia käyvästä arvosta, joten tilanteessa on mahdollista saada vain osittaishuojennus.

Lahjan suuruus lasketaan vähentämällä käyvästä arvosta kauppahinta eli lahjan suuruus on $(1\,000\,000 - 300\,000) = 700\,000$ euroa. Lahjan osuus on siis 70 prosenttia ja vastikkeen 30 prosenttia.

Lahjan arvo arvostuslain mukaan on lahjan osuus kerrottuna vertailuarvolla ($70\% \times 500\,000$), joten lahjan arvoksi saadaan 350 000 euroa.

Osakkeiden vertailuarvo lasketaan arvostuslain mukaisesta lahjan arvosta (350 000) arvostamislain mukaisen 40 prosentin osuuden mukaan, jolloin vertailuarvoksi saadaan $(40\% \times 350\,000) = 140\,000$ euroa.

Lahjavero käyvästä arvosta $((1\,000\,000 - 50\,000) \times 13\% + 4\,310) = 127\,810$ euroa.

Lahjavero vertailuarvosta $((140\,000 - 50\,000) \times 13\% + 4\,310) = 16\,010$ euroa.

Laskettaessa osittaishuojennuksen määrää perintö- ja lahjaverotuksessa, tehdään kaksi laskelmaa joista pienempi muodostaa huojennuksen määrän eli maksuun panematta jäte-
tyt osan. Ensimmäisessä laskelmassa käyvästä arvosta vähennetään vero, jonka määrä on 40 prosenttia omaisuuden käyvästä arvosta arvostamislain mukaan.

Laskelma 1

Lahjavero 1 000 000 eurosta $((1\,000\,000 - 50\,000) \times 13\% + 4\,310)$	127 810
./.. Lahjavero arvostamislain mukaisesta vertailuarvosta $(40\% \times 350\,000 = 140\,000)$ $((140\,000 - 50\,000) \times 13\% + 4\,310)$	-16 010
<hr/>	
Erotus 1	111 800

Toisessa laskelmassa erotus saadaan vähentämällä käyvästä arvosta 850 euroa, joka on veron määrän minimivaatimus.

Laskelma 2

Lahjavero 1 000 000 eurosta $((1\,000\,000 - 50\,000) \times 13\% + 4\,310)$	127 810
./.. 850 euron vähimmäisvaatimus	-850
<hr/>	
Erotus 2	126 960

Erotuksista pienempi vähennetään maksuun pantavasta verosta, joten lopullisen veron määräksi muodostuu näin ollen $(127\,810 - 111\,800) = 16\,010$ euroa. Mikäli vastikkeen määrä eli kauppahinta olisi ollut enemmän kuin 50 prosenttia käyvästä arvosta, ei lahjave-
roa olisi tullut ollenkaan maksettavaksi, sillä silloin olisi voitu soveltaa kokonaishuojennus-
ta. (mukaillen Juusela & Tuominen 2010, 189)